

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

**Особливості організації освітнього
середовища Нової української школи
засобами партнерської взаємодії**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 613 групи
Саранчук Михаела Маріївна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент **Піщ І. І.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 4 від 12 листопада 2024 р
Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С. З.*

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Саранчук М. М. Особливості організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 013 Початкова освіта. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 108 с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто особливості організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії. Теоретично обґрунтовано сутність понять «освітнє середовище» та «партнерська взаємодія», виявлено їхню роль у реалізації концепції Нової української школи. Проведено емпіричне дослідження стану освітнього середовища й розроблено модель його вдосконалення, яка базується на принципах педагогіки партнерства. Запропоновано методичний інструментарій, що включає конкретні заходи для підвищення ефективності взаємодії між учасниками освітнього процесу. Робота спрямована на покращення інклюзивності, комфорту й мотивації в навчальному середовищі.

Ключові слова: освітнє середовище, партнерська взаємодія, педагогіка партнерства, Нова українська школа, комфорт, інклюзивність, модель, методичний інструментарій.

ABSTRACT

Saranchuk M.M. Peculiarities of the organization of the educational environment of the New Ukrainian School by means of partnership interaction. - Manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 013 Primary education. Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi, 2024. 108p.

In the qualification work, the peculiarities of the organization of the educational environment of the New Ukrainian School by means of partnership interaction were considered. The essence of the concepts "educational environment" and "partner interaction" is theoretically substantiated, their role in the implementation of the concept of the New Ukrainian School is revealed. An empirical study of the state of the educational environment was conducted and a model of its improvement based on the principles of partnership pedagogy was developed. A methodological toolkit is proposed, which includes specific measures to improve the effectiveness of interaction between participants in the educational process. The work is aimed at improving inclusiveness, comfort and motivation in the educational environment.

Keywords: educational environment, partner interaction, partnership pedagogy, New Ukrainian school, comfort, inclusiveness, model, methodical toolkit.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають послання на відповідне джерело.

_____ М. М. Саранчук

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	10
1.1. Ретроспективний аналіз дослідження освітнього середовища в педагогічній науці	10
1.2. Сутність поняття «освітнє середовище» як педагогічного явища.....	25
1.3. Партнерська взаємодія як чинник організації освітнього середовища Нової української школи	36
1.4. Нормативно-правові та концептуальні засади організації освітнього середовища Нової української школи.....	43
Висновки до першого розділу	50
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ	52
2.1. Констатувальне дослідження стану організації освітнього середовища та рівня партнерської взаємодії в Новій українській школі	52
2.2. Організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження партнерської взаємодії у освітнє середовище Нової української школи	57
2.3. Теоретичне обґрунтування моделі організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії	64
2.4. Методичний інструментарій вдосконалення освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії	71
Висновки до другого розділу	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається сучасними суспільними й освітніми викликами, пов'язаними з реформуванням освіти в Україні. Нова українська школа (НУШ) ставить за мету формування компетентної, креативної особистості, здатної до успішної самореалізації в сучасному світі. У цьому контексті створення ефективного освітнього середовища є ключовим завданням, адже саме воно визначає можливості для реалізації завдань НУШ. Партнерська взаємодія між учнями, вчителями, батьками й громадою є основою цієї концепції, сприяючи побудові довіри, співпраці та спільної відповідальності за якість освіти.

Сучасні реалії, зокрема виклики війни, міграція та необхідність адаптації дітей із різним соціокультурним досвідом, вимагають нових підходів до організації освітнього середовища. Використання партнерської взаємодії дозволяє створювати комфортні й безпечні умови для навчання, соціалізації та розвитку учнів. Окрім того, це сприяє формуванню ключових компетентностей, таких як критичне мислення, комунікація, співпраця та громадянська активність, які є необхідними для сучасної молоді.

Зміни в освітній системі вимагають переосмислення традиційних підходів до організації навчання, де партнерська взаємодія стає основою для впровадження педагогіки партнерства. Цей підхід орієнтований на демократичні принципи, рівноправність і залучення всіх учасників освітнього процесу. Такі взаємини формують у школярів навички самостійності, відповідальності й емпатії, що є необхідними для успішної соціалізації в суспільстві, яке постійно змінюється.

Крім того, в умовах децентралізації освіти в Україні важливо враховувати специфіку окремих громад і шкіл, які мають різні ресурси та виклики. Це вимагає розробки індивідуалізованих підходів до організації освітнього середовища, орієнтованого на реальні потреби учасників освітнього процесу. Дослідження в цьому напрямі сприятиме створенню ефективних механізмів взаємодії, які відповідають сучасним стандартам

освіти і забезпечують розвиток кожної дитини в умовах Нової української школи.

Стан дослідження проблеми. Стан дослідження проблеми організації освітнього середовища в контексті Нової української школи засобами партнерської взаємодії має значний науковий і практичний інтерес, про що свідчать численні праці українських та зарубіжних науковців. У науковій літературі освітнє середовище розглядається як комплекс умов, що забезпечують всебічний розвиток особистості, формування її компетентностей, моральних цінностей та соціальних навичок.

Українські вчені, зокрема О. Савченко, Л. Гриневич, Т. Левченко, наголошують на важливості створення середовища, яке підтримує індивідуальні потреби учня, сприяє його саморозвитку та самореалізації. У своїх дослідженнях вони підкреслюють роль учителя як фасилітатора навчального процесу, який разом із батьками й громадою сприяє формуванню комфортного, безпечного та мотивуючого середовища для учнів.

Психолого-педагогічні аспекти партнерства висвітлені у роботах А. Кузьменко та С. Гончаренка, які наголошують на важливості емоційного комфорту учнів та формування у них позитивної мотивації до навчання. Їхні дослідження розглядають партнерську взаємодію як основу для розвитку соціальних навичок, зокрема емпатії, комунікативності та здатності працювати в команді.

Окремі аспекти партнерської взаємодії досліджуються в контексті інклюзивної освіти, де вчені, такі як Н. Софій та І. Єременко, аналізують механізми інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Їхні праці підкреслюють важливість партнерської взаємодії вчителів, батьків та фахівців у процесі створення інклюзивного середовища, яке забезпечує рівний доступ до якісної освіти.

У сучасній українській педагогіці, особливо в рамках реалізації реформи НУШ, активно розробляються практичні підходи до впровадження партнерської взаємодії. Наприклад, у посібниках і методичних рекомендаціях

Міністерства освіти і науки України наголошується на необхідності активного залучення громади, впровадження інтерактивних методів навчання та організації освітнього середовища, яке відповідає сучасним викликам.

Незважаючи на важливість цього питання, наукове й методичне забезпечення організації освітнього середовища засобами партнерської взаємодії залишається недостатньо розробленим. Це зумовлює потребу в науковому обґрунтуванні та розробці рекомендацій, які допоможуть ефективно реалізувати концепцію партнерської взаємодії в умовах Нової української школи. Таким чином, дослідження є актуальним і необхідним для забезпечення якості освіти й розвитку української школи в умовах сучасних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Перш за все, тема роботи відповідає завданням, визначеним Концепцією Нової української школи, затвердженою Міністерством освіти і науки України, яка акцентує увагу на створенні сучасного освітнього середовища, що сприяє формуванню компетентностей XXI століття, розвитку особистості та залученню до освітнього процесу всіх зацікавлених сторін. У рамках цієї концепції партнерська взаємодія визначена як ключовий механізм реалізації нових підходів до навчання та виховання.

Робота також узгоджується з державною науковою програмою «Розвиток освіти в умовах демократизації суспільства», яка передбачає розробку нових моделей організації освітнього процесу, формування педагогічної культури вчителів, активне залучення батьків і громадськості до виховання дітей. У межах цієї програми важливим є створення середовища, яке сприяє розвитку співпраці, довіри й спільної відповідальності між учасниками освітнього процесу.

Крім того, дослідження відповідає завданням наукової теми, що виконується кафедрою педагогіки та методики початкової освіти, зокрема темі, пов'язаній з розвитком педагогічних технологій для забезпечення якості освіти. Особлива увага приділяється розробці інтерактивних методів

навчання, партнерських форм взаємодії та способів адаптації освітнього середовища до сучасних викликів, таких як інтеграція дітей з особливими потребами, робота з мігрантами та впровадження нових технологій у навчальний процес.

Таким чином, виконання цієї роботи сприятиме реалізації пріоритетів державної освітньої політики, розвитку педагогічної науки й практики, а також забезпечить теоретичне та практичне обґрунтування нових підходів до організації освітнього середовища засобами партнерської взаємодії. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення підготовки педагогів, підвищення їхньої кваліфікації та впровадження ефективних методів співпраці в закладах освіти.

Мета дослідження – обґрунтування особливостей організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясувати сутність основних понять дослідження;
- розкрити роль партнерської взаємодії в організації освітнього середовища Нової української школи;
- емпірично дослідити стан організації освітнього середовища Нової української школи на засадах педагогіки партнерства;
- проаналізувати особливості організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії.

Об'єкт дослідження – організація освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії.

Предмет дослідження – особливості організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань дослідження нами було обрано комплекс методів, які забезпечують всебічний аналіз і вирішення дослідницької проблеми.

Теоретичні методи:

- аналіз наукової літератури (для вивчення існуючих теоретичних підходів до організації освітнього середовища та партнерської взаємодії, визначення базових понять і категорій дослідження);
- синтез і узагальнення (для поєднання здобутих знань, визначення основних підходів до організації партнерської взаємодії в освітньому середовищі);
- анкетування (для вивчення стану організації освітнього середовища Нової української школи засобами педагогіки партнерства);
- моделювання (для створення моделі організації освітнього середовища НУШ із урахуванням принципів партнерської взаємодії).

Теоретичне значення результатів дослідження. полягає в обґрунтуванні концептуальних засад організації освітнього середовища Нової української школи на основі партнерської взаємодії, а саме: уточнено сутність та зміст поняття «освітнє середовище» в контексті сучасних реформ освіти, що дозволило розширити уявлення про його роль у забезпеченні якісної освіти; розкрито специфіку партнерської взаємодії як ключового чинника створення ефективного освітнього середовища, що включає співпрацю між учасниками освітнього процесу: учнями, педагогами, батьками та представниками громади; систематизовано наукові підходи до організації освітнього середовища на основі партнерства, що сприяє побудові інтегрованої моделі взаємодії в освітньому процесі; розроблено теоретичну модель організаційно-педагогічних умов, необхідних для впровадження партнерської взаємодії в освітньому середовищі, яка може стати основою для подальших наукових досліджень у цій сфері.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх застосування для вдосконалення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти відповідно до принципів Нової української школи. Результати дослідження можуть бути інтегровані у програми підвищення кваліфікації педагогів, використані для вдосконалення шкільної документації

та організації роботи шкільних колективів. Вони також стануть у пригоді керівникам освітніх закладів для створення стратегій розвитку освітнього середовища, орієнтованого на партнерство та співпрацю.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційного дослідження було апробовано під час виступу на засіданні методичної ради Боянського ліцею №1 Боянської сільської ради Чернівецького району Чернівецької області в межах проходження професійної (методично-організаційної) практики.

Структура та обсяг кваліфікаційного дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (78 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 108 с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

1.1. Ретроспективний аналіз дослідження освітнього середовища в педагогічній науці

Дослідження освітнього середовища є вкрай актуальним у сучасних умовах реформування освіти, коли пріоритетом є формування особистості, здатної до самореалізації, адаптації та успішної інтеграції в сучасне суспільство. Середовище, в якому перебуває дитина, має безпосередній вплив на її розвиток, формування цінностей, компетентностей і соціальних навичок.

Створення комфортного освітнього середовища для молодших школярів є надзвичайно важливим, оскільки саме в цьому віці закладаються основи їхнього фізичного, емоційного та соціального розвитку. Комфортне середовище сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання, знижує рівень тривожності й забезпечує відчуття безпеки, що є критично важливим для дітей молодшого шкільного віку. У такому середовищі дитина може розкривати свій потенціал, розвивати творчість і критичне мислення, а також навчатися взаємодії з однолітками та дорослими. Освітнє середовище, яке відповідає віковим та індивідуальним потребам дітей, формує міцний фундамент для їхнього подальшого навчання та всебічного розвитку.

Ретроспективний аналіз дослідження освітнього середовища в педагогічній науці дає змогу простежити еволюцію поглядів на його сутність, роль та організацію в освітньому процесі.

Поняття «освітнє середовище» бере свої витоки ще з античності, коли філософи Платон і Арістотель наголошували на значенні оточення для формування особистості.

В епоху античності розуміння поняття «освітнє середовище» базувалося на філософських ідеях про гармонійний розвиток людини. Хоча сам термін не використовувався, античні мислителі розглядали роль оточення, навчання і виховання як нерозривно пов'язаних елементів у формуванні особистості [22].

Платон у своїх працях, зокрема у діалозі «Держава», наголошував на значенні впливу освітнього середовища на виховання і формування ідеальної людини та ідеального суспільства. Він вважав, що для розвитку доброчесності й гармонії середовище має бути чітко структурованим і організованим. Стародавній філософ вважав важливим, щоб освітнє середовище включало як інтелектуальний, так і фізичний розвиток: учні повинні навчатися філософії, етиці, математиці та музиці, а також брати участь у фізичних вправах, які розвивають тіло [32].

Арістотель в своїх працях підкреслював, що середовище, у якому перебуває людина, впливає на її поведінку, моральність та формування чеснот. Він розглядав освітнє середовище як поєднання впливів суспільства, природи та навчання. За Арістотелем, важливими складниками такого середовища є приклади для наслідування, соціальна взаємодія та відповідність навчання природним нахилам і здібностям учня [61]. Філософ наголошував, що виховання відбувається через гармонійну взаємодію інтелектуального, морального й фізичного аспектів життя, а тому середовище повинно підтримувати цей баланс.

Античні педагоги-філософи, такі як Сократ, також звертали увагу на значення діалогу як основного елементу освітнього середовища. Сократівський метод передбачав створення простору, де учень не отримує готових знань, а самостійно доходить до істини через роздуми, запитання і критичний аналіз. Таким чином, середовище діалогу і взаємодії між учнями та вчителем було ключовим елементом навчання [57].

В античній Греції та Римі значна увага приділялася й фізичному аспекту освітнього середовища. Навчання часто проходило на відкритому повітрі – у садах, гімназіях або публічних просторах, де поєднувалися інтелектуальні дискусії, фізичні вправи та соціальні взаємодії. Таке середовище сприяло розвитку всебічно розвиненої особистості, здатної до участі в суспільному житті.

Таким чином, у період античності «освітнє середовище» хоча й не було окремо визначеним терміном, розглядалося як інтегративний простір фізичних, інтелектуальних і моральних впливів, що формували гармонійну людину. Ідеї античних мислителів стали основою для подальшого розвитку освітньої думки й заклали підґрунтя для розуміння середовища як важливого чинника формування особистості.

В епоху Середньовіччя погляди на освітнє середовище формувалися під впливом християнської ідеології та феодальної соціальної структури, що значно вплинуло на зміст і організацію освітнього процесу. Основний акцент робився на духовному вихованні та моральному вдосконаленні, а освітнє середовище розглядалося як простір, де головною метою було наближення до Бога і підготовка людини до вічного життя.

У Середньовіччі освітнє середовище тісно пов'язувалося з діяльністю церкви та монастирів, які стали основними осередками освіти. Монастирські школи забезпечували навчання в умовах ізоляції від зовнішнього світу, де учнівська дисципліна, строгий розклад дня і постійна молитва були ключовими компонентами середовища. У таких школах виховання зосереджувалося на читанні Святого Письма, вивченні латини та основ богослов'я. Освітнє середовище в монастирях було доволі замкненим і мало обмежений доступ до світських знань. Основна увага приділялася духовному розвитку, а фізичні та інтелектуальні аспекти освіти вважалися вторинними. Виховання мало на меті формування покірної, дисциплінованої особистості, готової до служіння Богу та суспільству [22].

Починаючи з XI століття, із розвитком міст і появою кафедральних та соборних шкіл освітнє середовище стало більш відкритим і різноманітним. У цих школах, які були організовані при великих соборах, навчання набуло структурованішого характеру, а програма охоплювала «сім вільних мистецтв» (граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, музику та астрономію).

Середовище таких шкіл було більш соціалізованим, ніж у монастирських закладах, адже воно передбачало участь учнів у міському житті. Проте навчання залишалося під сильним впливом церкви, і освітній процес був орієнтований на формування духовних і моральних цінностей, а не на розвиток критичного мислення чи індивідуальності [22].

У XII–XIII століттях виникнення університетів (Паризький, Болонський, Оксфордський, Кембриджський) дало новий поштовх розвитку освітнього середовища. Університетське середовище було значно складнішим і багатограннішим, ніж у монастирях чи соборних школах. Студенти і викладачі об'єднувалися в корпорації, що створювало атмосферу спільного навчання та співпраці. Основною метою університетів було не лише духовне, а й інтелектуальне зростання людини, з акцентом на вивчення теології, філософії, медицини та права.

Університетське середовище передбачало більшу свободу в навчанні, розвиток дискусійних методів і сприяло формуванню нового типу особистості — освіченого інтелектуала, здатного до самостійного мислення в межах релігійного світогляду.

Для представників аристократії та лицарства освітнє середовище мало свої особливості. Навчання відбувалося переважно в сімейних умовах або при дворах феодалів, де молодь готували до служіння вищим соціальним верствам. Освітнє середовище тут формувалося на засадах військової підготовки, етикету та знання правил поведінки при дворі, що визначало його вузьку спеціалізацію.

Таким чином, освітнє середовище Середньовіччя було здебільшого обмеженим і підпорядкованим релігійним та соціальним цілям. Водночас із розвитком університетів освітнє середовище стало більш відкритим і сприяло інтелектуальному зростанню, хоча й залишалося під сильним впливом християнської ідеології. Ці особливості стали основою для подальшого розвитку освіти в епоху Відродження.

Проте, в епоху Відродження (XV–XVI століття) погляди на освітнє середовище зазнали значних змін під впливом гуманізму, який поставив у центр уваги людину, її індивідуальність, творчі здібності та прагнення до знань. Освітнє середовище стало розглядатися не лише як простір для навчання, але й як засіб всебічного розвитку особистості через пізнання природи, мистецтва, науки та культури.

Основна ідея гуманізму полягала в тому, що людина є творцем своєї долі, а освіта — ключовим засобом її самореалізації. Гуманісти, такі як Франческо Петрарка, Еразм Роттердамський, Томас Мор, підкреслювали, що освітнє середовище має сприяти не лише накопиченню знань, але й формуванню моральності, естетичного смаку та соціальної відповідальності. Вони бачили в освіті шлях до гармонійного розвитку особистості, яка здатна діяти в інтересах суспільства.

У педагогічній думці епохи Відродження відбувся зсув від авторитарного підходу до більш гуманного. Учитель почав розглядатися як наставник і натхненник, а не лише як джерело знань. Учень, у свою чергу, став активним учасником навчального процесу. Це змінило організацію освітнього середовища, яке тепер мало сприяти розвитку індивідуальних здібностей і талантів кожної дитини.

Відомий італійський педагог Вітторіно да Фельтре заснував школу, де освітнє середовище організовувалося як поєднання навчання, фізичних вправ і виховання в дусі моральності. Він вважав, що освіта повинна бути гармонійною і включати не лише інтелектуальний розвиток, а й турботу про фізичне та моральне благополуччя учня [61].

Епоха Відродження відкрила нові горизонти для впливу мистецтва і природи на навчання. Освітнє середовище стало розглядатися як простір, де учень знайомиться з витворами мистецтва, літератури, музики і водночас досліджує природу.

Наприклад, Леонардо да Вінчі бачив у природі найбільшу школу, де людина може навчитися гармонії, симетрії та краси. Цей підхід до освітнього середовища стимулював інтерес до науки, відкриттів і експериментів [61].

У період Відродження були створені нові типи навчальних закладів, які сприяли формуванню прогресивного освітнього середовища. Наприклад, з'явилися академії, орієнтовані на вивчення гуманітарних наук, таких як історія, філософія, риторика та поезія. Також розширилася роль університетів, які почали включати у свої програми не лише теологію, а й природничі науки.

Важливим фактором, який вплинув на освітнє середовище в епоху Відродження, було винайдення друкарства Йоганном Гутенбергом. Книги стали доступнішими, що значно розширило можливості для самостійного навчання. Освітнє середовище почало включати бібліотеки та домашні навчальні куточки, які сприяли розвитку індивідуального пізнання [28].

Одним із ключових нововведень Відродження стало впровадження індивідуального підходу в навчанні. Гуманісти наголошували, що освітнє середовище має враховувати природні здібності, інтереси та темпи розвитку кожного учня. Цей підхід був революційним для свого часу і заклав основи для сучасної педагогіки. Освітнє середовище Відродження базувалося на філософії гармонії між розумом, почуттями і моральністю. Педагоги та мислителі цього періоду прагнули створити середовище, яке б сприяло всебічному розвитку людини — фізичному, інтелектуальному і духовному.

Епоха Відродження кардинально змінила підходи до освітнього середовища, перенісши акцент із суворого контролю та авторитарності на гармонійний розвиток особистості. Вплив гуманізму, мистецтва, природи та науки сприяв створенню середовища, яке стимулювало творчість, мислення і свободу самовираження. Ці ідеї стали основою для подальшого вдосконалення освіти в наступних епохах.

Ян Амос Коменський, видатний чеський педагог і філософ XVII століття, заклав основи наукової педагогіки, зробивши значний внесок у розуміння освітнього середовища. У своїй праці «Велика дидактика» він

розглядав освітнє середовище як ключовий чинник формування особистості, який має бути добре організованим, гармонійним і відповідати природним потребам дитини. Коменський наголошував, що навчання має відбуватися в умовах, які сприяють пізнанню і враховують індивідуальні особливості учнів. Він порівнював освітнє середовище з природними процесами, де дитина, як рослина, потребує сприятливих умов для розвитку [33].

Особливу увагу Я. Коменський приділяв наочності в навчанні, вважаючи, що освітнє середовище має включати предмети, зображення та матеріали, які стимулюють пізнання. Він активно впроваджував ідею використання ілюстрацій у навчанні, що дозволило зробити освітнє середовище більш інтерактивним. У своїй книзі «Світ чуттєвих речей у малюнках» він продемонстрував, як візуальні образи можуть сприяти кращому засвоєнню знань [57].

Я. Коменський також розглядав освітнє середовище як простір для всебічного розвитку особистості: інтелектуального, морального та фізичного. Він вважав, що середовище має бути не лише комфортним і організованим, а й наповненим сенсом, виховуючи в учнів чесноти, працелюбність і відповідальність. Важливу роль у створенні такого середовища відіграє вчитель, який, за Коменським, є наставником і натхненником для учнів [57].

Загалом, Я. Коменський розглядав освітнє середовище як комплексну систему, що поєднує фізичні умови навчання, зміст освіти і взаємодію між учасниками навчального процесу. Його ідеї щодо гармонійної організації середовища на основі природних принципів і наочності стали основою для сучасної педагогіки. Вони залишаються актуальними й сьогодні, адже відображають ключові принципи гуманістичного підходу до освіти.

Йоганн Генріх Песталоцці, швейцарський педагог XVIII–XIX століття, став одним із засновників педагогіки, яка орієнтується на природний розвиток дитини. Його погляди на освітнє середовище ґрунтувалися на ідеї гармонійного поєднання інтелектуального, морального та фізичного виховання.

Й. Песталоцці вважав, що освітнє середовище має відповідати природним потребам і здібностям дитини. Він наголошував на важливості створення умов для поступового й гармонійного розвитку особистості. На його думку, навчання повинно базуватися на досвіді дитини, починаючи з простих понять і поступово переходячи до складніших. Велику увагу педагог приділяв ролі родини у формуванні освітнього середовища. Він вважав, що атмосфера любові, підтримки й довіри в родині є ключовою для розвитку дитини. Він підкреслював важливість виховання через емоційний зв'язок між учителем і учнем, що сприяє розвитку моральності й соціальної відповідальності. В освітньому середовищі має забезпечуватися цілісний розвиток особистості: інтелектуальний, моральний і фізичний [49].

Освітнє середовище, на думку Й.Песталоцці, має включати практичну діяльність, яка сприяє розвитку навичок і вмінь, необхідних у повсякденному житті. Він наголошував на значенні ручної праці, сільськогосподарських занять та інших практичних занять, які поєднують навчання з реальним життям.

Отож, Й.Песталоцці створив модель освітнього середовища, яка орієнтувалася на формування гармонійно розвиненої особистості. Його ідеї стали основою для розвитку сучасної педагогіки.

Джон Дьюї (1859–1952), американський філософ і педагог, був одним із засновників педагогіки прагматизму, яка розглядає освіту як процес активного навчання через діяльність і досвід. Дьюї вважав, що освітнє середовище має бути інтерактивним, демократичним і стимулювати розвиток критичного мислення.

Дж.Дьюї підкреслював, що освітнє середовище повинно відповідати потребам і інтересам учня, забезпечуючи йому можливість активно брати участь у навчальному процесі. Він наголошував на значенні співпраці між учнями та вчителями, що сприяє формуванню соціальних навичок і відповідальності [32].

Одним із ключових принципів Дьюї було навчання через діяльність. Освітнє середовище має бути організоване таким чином, щоб учні мали змогу експериментувати, досліджувати, вирішувати реальні проблеми й застосовувати знання на практиці. Школа, за його словами, має бути «мініатюрним суспільством», де учні навчаються через реальну участь у соціальних і культурних процесах.

Педагог також наголошував на важливості індивідуалізації навчання. Освітнє середовище повинно бути гнучким, дозволяючи враховувати різні інтереси, здібності й темпи розвитку учнів. Він вважав, що головною метою освіти є розвиток особистості, яка здатна адаптуватися до змін і брати участь у демократичному суспільстві.

Дж.Дьюї був прихильником використання проєктної діяльності в освітньому середовищі, коли учні працюють над спільними завданнями, що вимагають співпраці, планування й творчості. Освітнє середовище має сприяти розвитку ініціативи, самостійності й відповідальності, які необхідні для успішної соціальної інтеграції [22].

Обидва педагоги акцентували увагу на важливості створення середовища, яке враховує потреби й можливості дитини, але їхні підходи мали свої особливості. Й. Песталоцці робив акцент на гармонійному розвитку через емоційний зв'язок і природовідповідність, тоді як Дж. Дьюї більше зосереджувався на інтерактивності, демократичності й навчанні через діяльність. Обидва підходи залишаються актуальними в сучасній педагогіці, сприяючи створенню освітнього середовища, яке підтримує розвиток кожної дитини як активного учасника навчального процесу.

Переймаючи найкращі ідеї зарубіжних педагогів, українська освітня традиція інтегрувала їх у власний контекст, враховуючи національні особливості, культурну спадщину та виклики часу. Розглянемо, як українські педагоги та просвітники адаптували й розвивали підходи до організації освітнього середовища, створюючи умови для гармонійного розвитку особистості та збереження національної ідентичності.

Засвоюючи найкращі досягнення світової педагогіки, Україна в XVI–XVII століттях активно розвивала власну освітню традицію, яка відповідала національним і культурним викликам того часу. У цьому контексті братські школи стали унікальним явищем, де поєднувалися ідеї західноєвропейської освіти з православними та народними традиціями. Їхнє освітнє середовище стало важливим чинником збереження національної ідентичності, формування духовності та розвитку українського суспільства.

Братські школи, які виникли в Україні у XVI–XVII століттях, були важливим елементом української освіти та культури. Вони створювалися при православних братствах для захисту національної ідентичності, культури й православної віри в умовах активної експансії католицизму та уніатства. Особливості освітнього середовища цих шкіл були тісно пов'язані з їхньою національною і духовною місією.

Освітнє середовище братських шкіл було насичене національним духом. Одним із основних принципів було навчання рідною мовою, що сприяло збереженню української культури та ідентичності. У навчанні використовувалися літературні й богословські твори, написані староукраїнською мовою, які знайомили учнів із народними традиціями, історією та культурою. Братські школи сприяли розвитку національної свідомості через вивчення українських пісень, легенд, історичних подій, що формувало почуття гордості за свою націю та духовну спадщину. Освітнє середовище також включало елементи мистецтва — музику, живопис і літературу, які відображали національні традиції [21].

Однією з головних рис братських шкіл було їхнє тісний їх зв'язок з православною церквою. Освітнє середовище цих шкіл формувалося на основі християнських цінностей, виховуючи учнів у дусі православної моралі. Важливе місце у навчальному процесі займали вивчення Святого Письма, богослов'я та церковних піснеспівів.

Духовна атмосфера сприяла формуванню в учнів моральних чеснот, таких як працелюбність, смиренність, повага до старших і любов до

ближнього. Завдяки цьому братські школи створювали середовище, яке виховувало свідомих, морально стійких громадян.

Братські школи були організовані на засадах колективної співпраці, яка включала взаємодію вчителів, учнів і громади. Братства, що підтримували ці школи, активно залучали до освітнього процесу батьків і місцеву еліту, які брали участь у формуванні навчальних програм і забезпеченні матеріальної бази.

Учнів навчали допомагати один одному, працювати разом, дотримуватися дисципліни та поваги до спільноти. Освітнє середовище таким чином стало простором для розвитку навичок співпраці та взаємодії, що відповідало християнським принципам братерства й єдності.

Братські школи одними з перших в Україні застосовували прогресивні для свого часу методи навчання. Учнів заохочували до активного мислення, участі в диспутах, вільного висловлення своїх думок. Особливою рисою освітнього середовища було поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю, що сприяло формуванню не лише знань, але й навичок самостійного мислення та дії [21].

Освітнє середовище братських шкіл України було спрямоване на збереження національної ідентичності, православної духовності й моральних чеснот. Воно гармонійно поєднувало релігійні, культурні та педагогічні аспекти, створюючи умови для всебічного розвитку учнів. Братські школи стали важливим чинником відродження української культури та національної свідомості, заклавши основи для подальшого розвитку освіти в Україні.

У період між діяльністю братських шкіл і педагогічною спадщиною Костянтина Ушинського українська освітня традиція збагачувалася ідеями видатних педагогів та просвітителів, погляди яких заклали основи для розвитку української педагогіки, де поєднувалися гуманістичні підходи, духовність і прагнення зберегти національну ідентичність.

Так, Григорій Сковорода розглядав освіту як шлях до самопізнання і духовного зростання, наголошуючи на важливості гармонії між людиною та

природою. Його ідея «пізнай себе» ставила людину в центр освітнього процесу, акцентуючи увагу на розвитку її внутрішнього світу. На противагу цьому, Петро Могила орієнтувався на інтеграцію європейських освітніх традицій у систему української освіти. Києво-Могилянська академія, заснована за його ініціативи, стала осередком поєднання західноєвропейської науки з православною духовністю.

Феофан Прокопович розвивав ідеї раціонального мислення та наукового підходу в освіті. Його погляди передбачали впровадження логіки, риторики та інших точних дисциплін у навчальний процес, що відповідало духу освітніх реформ Європи того часу. Ці ідеї знайшли продовження у діяльності Мелетія Смотрицького, який акцентував увагу на уніфікації слов'янської граматики. Його праця «Граматика слов'янська» сприяла становленню національної освітньої системи та збереженню мовної спадщини.

Іван Вишенський, на відміну від Могили та Прокоповича, зосереджував увагу на необхідності захисту православних традицій і критикував вплив польсько-католицької освіти. Його підхід був спрямований на збереження української духовної ідентичності та опору асиміляційним процесам [17].

Порівняльний аналіз цих постатей демонструє певну еволюцію поглядів на освітнє середовище. Якщо братські школи акцентували увагу на колективній взаємодії та моральному вихованні, то діячі пізнішого періоду почали вводити елементи індивідуалізації навчання (Сковорода), інтеграції науки й раціональності (Прокопович) та збереження мовно-культурної унікальності (Смотрицький).

Спільним для всіх цих педагогів було прагнення створити освітнє середовище, яке б сприяло духовному зростанню людини, збереженню національної ідентичності та засвоєнню найкращих здобутків європейської науки. Їхні ідеї не лише підготували ґрунт для реформ Ушинського, але й стали базою для подальшого розвитку української педагогічної думки.

Костянтин Дмитрович Ушинський, видатний український педагог XIX століття, зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної теорії, зокрема у

розуміння освітнього середовища та його впливу на розвиток особистості. Ушинський розглядав освітнє середовище як важливий чинник формування особистості, який має враховувати національні, культурні та соціальні особливості, а також сприяти гармонійному фізичному, моральному та інтелектуальному розвитку дитини [17].

На думку К Ушинського, освітнє середовище повинно враховувати природні потреби і можливості дитини. Він підкреслював, що навчання має бути природовідповідним, тобто відповідати віковим, психологічним і фізіологічним особливостям дітей. Освітнє середовище, за Ушинським, — це не лише фізичний простір, але й сукупність усіх впливів, які отримує дитина в процесі навчання та виховання. Він вважав, що оточення дитини має бути наповнене моральними цінностями, культурними традиціями та національним духом.

Особливе значення Ушинський надавав національній складовій освітнього середовища. Він наголошував, що виховання має бути нерозривно пов'язане з рідною мовою, культурою та історією, оскільки саме вони формують національну ідентичність і моральний характер особистості. На його думку, шкільне середовище повинно сприяти вихованню любові до рідного краю, поваги до народних традицій та усвідомлення власної ролі в суспільстві [21].

К. Ушинський також приділяв увагу фізичному середовищу навчання. Він вважав, що освітній простір має бути комфортним, чистим і організованим таким чином, щоб сприяти здоров'ю дитини. Він звертав увагу на необхідність раціонального режиму навчання, який враховує фізичні та психологічні потреби учнів, і наголошував на важливості поєднання навчальної діяльності з фізичними вправами.

Окремо педагог розглядав роль учителя у формуванні освітнього середовища. На його думку, саме особистість педагога, його моральний авторитет, знання та любов до дітей є визначальними для створення атмосфери, що сприяє успішному навчанню та вихованню. Він підкреслював,

що вчитель має не лише навчати, а й виховувати, створюючи у школі середовище довіри, підтримки й взаєморозуміння.

Таким чином, погляди Костянтина Ушинського на освітнє середовище є комплексними та багатограними. Він розглядав його як гармонійне поєднання фізичних умов, морально-духовних цінностей, культурної спадщини та взаємодії учасників освітнього процесу. Ідеї педагога щодо освітнього середовища залишаються актуальними й сьогодні, оскільки спрямовані на формування всебічно розвиненої, національно свідомої та морально зрілої особистості.

Погляди сучасних вчених, зокрема О. Савченко, Н. Бібік та Л. Гриневич суттєво вплинули на сучасну українську педагогіку, особливо в контексті реформування освітнього середовища та впровадження компетентнісного підходу. Кожна з них зробила вагомий внесок у розвиток теорії й практики освіти, зосереджуючись на ключових аспектах організації освітнього процесу в сучасних умовах. Їхні ідеї є взаємопов'язаними, хоча й мають певні відмінності у фокусах і підходах [74].

Олександра Савченко приділяє особливу увагу гармонійному розвитку освітнього середовища в початковій школі. Вона акцентує на важливості адаптації молодших школярів до навчального процесу, використанні інтерактивних методів і поєднанні традиційних та інноваційних підходів. Для неї освітнє середовище — це не лише фізичний простір, а й соціально-емоційна атмосфера, яка сприяє формуванню довіри, мотивації та співпраці між учнями й учителями.

Наталія Н. Бібік зосереджується на психологічних аспектах організації освітнього середовища, підкреслюючи важливість мотивації до навчання, створення ситуацій успіху та емоційної підтримки учнів. Вона вважає, що ефективне освітнє середовище має сприяти розвитку критичного мислення, самостійності та пізнавальних інтересів через інтеграцію навчальної, творчої та ігрової діяльності. Особливу увагу вчена приділяє взаємодії школи та сім'ї, підкреслюючи значення партнерства у досягненні освітніх цілей.

Л. Гриневич, як провідна реформаторка української освіти, орієнтується на модернізацію освітнього середовища відповідно до викликів XXI століття. Її погляди базуються на впровадженні інклюзивності, інтерактивності та сучасних технологій у навчальний процес. Л. Гриневич підкреслює важливість формування навичок співпраці, творчості, критичного мислення та комунікації. Її концепція Нової української школи спрямована на те, щоб зробити освітнє середовище відкритим і доступним для кожної дитини, забезпечуючи рівні можливості для навчання [74].

Порівняння їхніх поглядів показує, що всі три педагогині визнають необхідність орієнтації освіти на потреби учня та розвиток його ключових компетентностей. Проте О. Савченко більше зосереджується на гармонійному поєднанні традицій і новацій у початковій школі, Н Бібік акцентує на психологічних аспектах і розвитку мотивації, тоді як Гриневич робить основний акцент на системних реформах, інклюзії та використанні сучасних технологій. Їхні ідеї разом формують цілісний підхід до організації освітнього середовища, яке сприяє всебічному розвитку дитини та відповідає сучасним викликам.

У контексті реформи Нової української школи освітнє середовище набуло нових ознак. Воно розглядається як простір, що стимулює навчання через співпрацю, де партнерська взаємодія між учнями, педагогами, батьками та громадою стає основою ефективного навчального процесу. Основні завдання полягають у створенні середовища, яке сприяє самореалізації учнів, розвитку їхньої ініціативності, критичного мислення та соціальної відповідальності.

Ретроспективний аналіз показує, що освітнє середовище завжди вважалося важливим чинником формування особистості, проте його зміст та підходи до організації суттєво змінювалися відповідно до викликів часу. Сучасні концепції інтегрують класичні підходи з інноваційними рішеннями, що враховують потреби сучасного суспільства. Це створює базу для

подальших досліджень і вдосконалення практичних підходів до організації освітнього середовища в умовах реформування освіти.

1.2. Сутність поняття «освітнє середовище» як педагогічного явища

Організація освітнього середовища на сучасному етапі розвитку суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні якісної освіти, гармонійного розвитку особистості та підготовки до викликів ХХІ століття. В умовах постійних змін, зростання цифровізації, акценту на інклюзії та компетентнісному підході, освітнє середовище стає не лише простором для навчання, але й потужним інструментом для формування соціальних, емоційних і пізнавальних навичок. Саме тому в педагогічній науці зростає інтерес до дослідження освітнього середовища, його компонентів, функцій і впливу на особистісний розвиток учнів. Ця тема набуває особливої актуальності в контексті сучасних реформ, які спрямовані на створення комфортного, безпечного, інклюзивного та мотивуючого середовища для кожної дитини.

У сучасній педагогічній науці поняття «освітній простір» та «освітнє середовище» використовуються для опису умов і ресурсів, що впливають на процес навчання та виховання. Хоча ці терміни часто вживаються як синоніми, їх значення має певні акценти, які варто враховувати.

Освітній простір зазвичай розглядається у ширшому контексті, як соціально-педагогічний феномен, який охоплює всі рівні й аспекти освітньої діяльності. Це поняття включає фізичний, інформаційний, соціальний і культурний виміри, які впливають на освіту. Освітній простір може включати систему закладів освіти, інформаційно-ресурсну базу, зв'язки між закладами, освітні програми та політику. Він відображає суспільний контекст освіти й охоплює як формальні, так і неформальні аспекти навчання.

Освітнє середовище, у свою чергу, має більш прикладний характер і стосується конкретних умов навчання, які створюються в межах закладу

освіти або іншого простору, де відбувається взаємодія учасників освітнього процесу. Середовище охоплює фізичний простір (класи, аудиторії, технічне обладнання), соціальні стосунки між учасниками навчання, емоційний клімат і педагогічні підходи.

Основна відмінність між цими поняттями полягає в масштабі: освітній простір має макрорівневий характер і включає систему освіти загалом, тоді як освітнє середовище відображає мікрорівень — умови й ресурси в межах конкретного навчального процесу.

Попри певні відмінності, у нашому дослідженні терміни «освітній простір» та «освітнє середовище» будуть використовуватися як однотипні, оскільки вони мають спільну мету: забезпечення розвитку особистості через освітню діяльність. Обидва поняття стосуються умов, у яких відбувається навчання та виховання, їхньої організації, впливу на учасників освітнього процесу.

Зокрема, в умовах реформування освіти, таких як реалізація Концепції Нової української школи, обидва поняття інтегруються в єдину систему, яка спрямована на створення комфортного, безпечного, інклюзивного та стимулюючого середовища для всебічного розвитку дитини. Для цілей нашого дослідження акцент буде зроблено на взаємозв'язку цих понять у контексті організації партнерської взаємодії, що дозволяє їх трактувати як взаємозамінні залежно від контексту.

Таким чином, використання термінів «освітній простір» та «освітнє середовище» як однотипних дозволяє комплексно розглядати умови й ресурси, які впливають на якість освіти, і створювати інтегративну концепцію, яка відповідає сучасним викликам педагогічної науки.

Проблема освітнього середовища та його впливу на розвиток особистості займає одне із центральних місць в системі проблем сучасної освіти. Перш за все, зупинимось на визначені поняття «середовище».

Середовище — це багатогранне поняття, яке використовується в багатьох наукових дисциплінах, таких як екологія, соціологія, психологія та

педагогіка. У загальному розумінні середовище означає сукупність зовнішніх умов, впливів і факторів, які оточують об'єкт, впливаючи на його існування, розвиток та діяльність [9]. Середовище включає як матеріальні, так і нематеріальні компоненти, що визначають взаємозв'язок між об'єктом і навколишнім світом.

У педагогіці середовище трактується як комплекс умов, які оточують дитину або учасників освітнього процесу, впливаючи на їхній розвиток, навчання та соціалізацію [13]. Середовище може бути фізичним (простір, ресурси, технічне забезпечення) та соціальним (взаємовідносини, емоційний клімат, культурні цінності). Воно виступає як чинник, що забезпечує взаємодію між людиною та оточенням, сприяючи її адаптації, навчанню та розвитку.

У контексті освіти середовище стає ключовою категорією, яка визначає умови, в яких реалізується навчальний і виховний процес. Воно формує зовнішні впливи на учня, взаємодіючи з його внутрішніми характеристиками, такими як мотивація, здібності та інтереси. В освітній діяльності середовище є не лише зовнішнім фактором, але й активним учасником, який може стимулювати, спрямовувати чи навіть обмежувати розвиток особистості.

Таким чином, перш ніж обґрунтовувати поняття «освітнє середовище», важливо зрозуміти, що середовище загалом – це динамічна і багаторівнева система взаємозв'язків, яка забезпечує існування й розвиток індивіда у певних умовах. На основі цього розуміння поняття «освітнє середовище» конкретизується як система умов і впливів, що сприяють або перешкоджають реалізації завдань освіти та виховання.

Поняття «освітнє середовище» є одним із ключових у сучасній педагогічній науці, оскільки воно охоплює всі аспекти, які впливають на навчання, виховання та розвиток особистості. Сутність цього поняття полягає у створенні сприятливих умов для формування інтелектуальних, емоційних, моральних і соціальних якостей людини.

В українській педагогічній думці варто звернути увагу на ідеї А. Макаренка, який у своїй праці «Виховання громадянина» (1939) підкреслював, «людина формується не окремими частинами, а через сукупність впливів, які вона отримує... Діалектична природа педагогічної дії настільки складна, що жоден метод не може розглядатися як позитивний поза контекстом інших методів, які застосовуються одночасно... Виховний процес ефективний лише за умови гармонійної організації всієї системи педагогічних засобів» [42].

Через кілька десятиліть В. Сухомлинський у своїй праці «Павлиська середня школа» (1969) акцентував увагу на значенні виховання через середовище. Він стверджував, що «виховання за допомогою середовища, атмосфери, створеної самими учнями, речей, які збагачують духовне життя колективу, – це, на наш погляд, одна з найскладніших сфер педагогічного процесу» [65].

На думку Сухомлинського, середовище охоплює все, що оточує дитину: колектив, у якому вона взаємодіє, і всі особливості шкільного життя, які впливають на формування особистості як безпосередньо, так і опосередковано. Він називав це середовище «фоном» [65]. Педагогічний простір, створений В. Сухомлинським, був спрямований на формування в дитини емоційного ставлення до себе, природи та навколишнього світу, відкривав їй радість пізнання й допомагав відчувати єднання з природним і соціальним середовищем [64].

Сучасні зарубіжні та українські вчені розглядають освітнє середовище із трьох основних перспектив: по-перше, як елемент просторово-предметного оточення, до якого належать фізичні та матеріальні аспекти навчального простору; по-друге, як сукупність системи впливів, умов і можливостей, що забезпечують процес навчання й розвиток особистості; по-третє, як розвивальне середовище, орієнтоване на стимулювання особистісного зростання й самореалізації.

Останнім часом поняття «освітнє середовище» зазнало суттєвої класифікації. Зокрема, виділяються такі його види: інформаційне й

телекомунікаційне (А. Хуторський), комп'ютерне (В. Буряк), соціокультурне (О.Верещак), розвивальне (В. Горянiна), творче освітньо-виховне (К. Приходченко), соціально-педагогічне (Н. Максимовська), високотехнологічне (Ю. Песоцький), гуманістичне (О. Бабошина), універсальне (М. Дудіна). Така різноманітність підходів свідчить про зростання уваги до окремих аспектів освітнього середовища, кожен із яких може розглядатися як його складова чи специфічна умова, що сприяє досягненню певних педагогічних результатів. У цьому контексті освітнє середовище можна трактувати як сукупність мікросередовищ, у яких створено відповідні умови для організації різних форм навчальної взаємодії.

Згідно з визначенням, поданим у вільній енциклопедії Вікіпедія, освітнє середовище — це «сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів і соціальних об'єктів, необхідних для ефективного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які існують у соціальному та просторово-предметному оточенні» [47].

Українська дослідниця О. Єжова визначає освітнє середовище як «систему умов існування, формування й діяльності особистості в процесі засвоєння нею систем наукових знань, практичних умінь і навичок, а також виховання й навчання» [19]. На думку А.Віневської, освітнє середовище виступає основою освітнього процесу, що є мобільним і цілеспрямованим, дозволяючи здобувати освіту у будь-якому місці за індивідуальним графіком, завдяки міжособистісній взаємодії через електронні засоби навчання.

С. Фокша наголошує, що «освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні» [71].

Таким чином, освітнє середовище в сучасній науковій думці розглядається як комплекс взаємозв'язаних умов і впливів, спрямованих на всебічний розвиток особистості, її навчання та соціалізацію.

М. Братко визначає освітнє середовище як «багаторівневу систему умов, обставин, чинників і можливостей, що забезпечують оптимальні параметри освітньої діяльності суб'єкта освіти в усіх її аспектах: цільовому, змістовому, процесуальному, результативному та ресурсному». Вона також підкреслює, що освітнє середовище є «інтегральним, цілісним фактором, який значно впливає на розвиток і становлення особистості, зокрема на її поведінку, здібності, потреби, інтереси та свідомість» [8].

Таким чином, у сучасному розумінні освітнє середовище трактується як природне або штучно створене оточення, в якому перебувають учасники освітнього процесу. Воно охоплює зміст і засоби освіти, педагогічні умови, навчальні ситуації, систему взаємин між людьми, об'єднаними спільною педагогічною діяльністю. Головною метою освітнього середовища є забезпечення продуктивної творчої діяльності особистості та сприяння її освітньому розвитку. Освітнє середовище має багаторівневу структуру з якісними характеристиками й вертикальними взаємозв'язками між рівнями, що робить його частиною мегасистеми соціального середовища.

Освітнє середовище, як структурний елемент соціального середовища, характеризується неоднорідністю свого складу, що обумовлено його полікомпонентністю. Така різноманітність визначає необхідність вивчення рівнів і структурних компонентів середовища, адже чітке розуміння його складових є важливим для проєктування в контексті організації системи можливостей. Це дозволяє задовольнити комплекс потреб та реалізувати особистісні цінності всіх учасників освітнього процесу, особливо в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Аналіз різних моделей структури освітнього середовища здійснив О.Гаркович, який також запропонував власну модель, що включає три основні компоненти: просторово-предметний, соціальний та психодидактичний. До просторово-предметного компонента належать інфраструктура закладу й матеріально-технічна база, соціальний компонент охоплює характер взаємовідносин між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, а

психодидактичний – зміст і методи навчання та виховання. Цей підхід забезпечує цілісне розуміння освітнього середовища як комплексного феномену, здатного ефективно підтримувати розвиток особистості [12].

Авторська модель О. Єжової включає три основні блоки освітнього середовища: матеріально-технічний, освітній та комунікативний. Матеріально-технічний блок охоплює просторово-предметну складову, яка включає інфраструктуру закладу, матеріально-технічну базу, санітарно-гігієнічні умови, а також рівень забезпечення сучасними інформаційними технологіями (комп'ютери, мультимедійні комплекси, доступ до Інтернету тощо). Освітній блок відображає зміст, форми і методи навчання та виховання. Комунікативний блок стосується взаємовідносин як між учнівським і педагогічним колективами загалом, так і всередині кожного з них окремо [20].

Структурні компоненти освітнього середовища відповідно до Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі та Концепції Нової української школи.

Сучасне освітнє середовище в межах Концепції Нової української школи (НУШ) і Національної стратегії розбудови безпечного й здорового освітнього середовища є багатокомпонентною системою, спрямованою на створення умов для всебічного розвитку кожної дитини. Ці документи окреслюють основні структурні компоненти освітнього середовища, що забезпечують комфорт, безпеку, мотивацію до навчання і формування ключових компетентностей учнів [34; 44]:

- фізичний компонент передбачає створення безпечного та комфортного простору для навчання. Це включає: сучасно обладнані класи, які відповідають віковим особливостям і потребам учнів; адаптовану інфраструктуру, що враховує принципи універсального дизайну для забезпечення інклюзії; дотримання санітарно-гігієнічних норм і безпечних умов для здоров'я дітей; наявність зон для активного відпочинку, фізичної активності та творчості. Фізичне середовище має стимулювати інтерес до навчання і забезпечувати психологічний

- комфорт учнів, створюючи умови для інтерактивного і творчого навчання;
- психолого-педагогічний компонент спрямований на забезпечення емоційного благополуччя учнів і формування позитивного клімату в школі. Він включає: сприятливі умови для взаємодії між учасниками освітнього процесу, засновані на довірі, повазі та партнерстві; систему підтримки учнів із різними потребами (психологічна підтримка, адаптація для дітей із особливими освітніми потребами); формування культури ненасильницького спілкування та взаємодії; педагогічні методи, які враховують вікові та індивідуальні особливості учнів;
 - інформаційно-цифровий компонент забезпечує доступ до сучасних інформаційних ресурсів і технологій. Він включає: використання електронних засобів навчання; створення цифрового освітнього середовища, яке дозволяє впроваджувати змішане навчання, дистанційні форми освіти; розвиток інформаційної грамотності учнів та вчителів; впровадження електронних платформ для спілкування, обміну інформацією і моніторингу навчального процесу. Інформаційно-цифровий компонент підвищує ефективність навчання, розвиває компетентності роботи з інформацією та адаптує учнів до викликів сучасного цифрового суспільства;
 - соціокультурний компонент спрямований на розвиток соціальних компетентностей, громадянської свідомості та культурної ідентичності. Він включає: формування партнерських взаємин між учнями, вчителями, батьками та громадою; створення шкільних традицій і заходів, які сприяють формуванню позитивного шкільного мікроклімату; впровадження виховних програм, спрямованих на розвиток моральних цінностей, толерантності та соціальної відповідальності; підтримку національної культури та інтеграцію в освітній процес елементів історичної та культурної спадщини;

- організаційно-управлінський компонент визначає ефективну організацію освітнього процесу. Він включає: демократичні принципи управління, що забезпечують залученість учнів, батьків і громади до прийняття рішень; розробку ефективних механізмів для моніторингу та забезпечення якості освіти; реалізацію стратегій інклюзивного підходу до навчання; створення умов для професійного розвитку педагогів.

Структурні компоненти освітнього середовища, визначені Національною стратегією та Концепцією НУШ, інтегруються у цілісну систему, спрямовану на формування компетентної, соціально відповідальної та щасливої особистості. Таке середовище поєднує фізичні, психологічні, соціальні й інформаційні аспекти, створюючи умови для навчання, виховання та гармонійного розвитку кожного учня.

Концепція Нової української школи визначає освітнє середовище як важливий чинник реформування освіти, спрямований на формування компетентностей XXI століття, виховання особистості та створення умов для всебічного розвитку учнів. Основні функції освітнього середовища, окреслені в межах цієї концепції, забезпечують виконання завдань НУШ і сприяють реалізації педагогіки партнерства.

- розвивальна функція спрямована на формування інтелектуальних, емоційних і фізичних здібностей особистості. Освітнє середовище забезпечує умови для розвитку критичного мислення, творчості, комунікативних навичок, емоційного інтелекту та адаптивності. Розвивальна функція реалізується через створення розвивальних ситуацій, використання інноваційних технологій і впровадження діяльнісного підходу;
- виховна функція: НУШ передбачає створення освітнього середовища, яке сприяє формуванню моральних і соціальних цінностей. У цьому контексті освітнє середовище виховує в учнів відповідальність, патріотизм, толерантність, екологічну свідомість і культуру ненасильницького спілкування. Виховна функція реалізується через

- позакласні заходи, шкільні традиції та інтеграцію цінностей у навчальний процес;
- соціалізуюча функція: освітнє середовище сприяє адаптації учнів до життя в сучасному суспільстві, формуванню навичок співпраці, роботи в команді та розумінню соціальних ролей. Концепція НУШ акцентує увагу на взаємодії між учнями, педагогами та батьками, що забезпечує ефективне соціальне навчання. Важливу роль у цьому відіграє педагогіка партнерства, яка створює умови для рівноправної комунікації всіх учасників освітнього процесу;
 - мотиваційна функція: освітнє середовище НУШ покликане підтримувати інтерес до навчання через створення комфортних і стимулюючих умов. Мотиваційна функція реалізується через застосування інтерактивних форм навчання, створення ситуацій успіху, використання ігрових і творчих методик. Акцент робиться на позитивному емоційному кліматі, який сприяє внутрішній мотивації учнів до навчання;
 - інклюзивна функція: відповідно до НУШ, освітнє середовище має бути інклюзивним, забезпечуючи рівні можливості для навчання всіх дітей, включно з тими, які мають особливі освітні потреби. Ця функція реалізується через створення адаптивного простору, універсальний дизайн, залучення асистентів учителів і розробку індивідуальних програм навчання;
 - цифрова функція: НУШ інтегрує цифрові технології в освітнє середовище для забезпечення доступу до сучасних ресурсів і методів навчання. Цифрова функція передбачає використання електронних платформ, мультимедійних засобів, інтерактивних інструментів і дистанційного навчання. Це розширює можливості освіти, робить її більш доступною та інноваційною;
 - безпекова функція: концепція НУШ акцентує на важливості безпечного середовища, яке гарантує фізичну й психологічну безпеку учнів. Це

включає дотримання санітарно-гігієнічних норм, профілактику булінгу, створення довірливих стосунків між учасниками освітнього процесу й реагування на кризові ситуації.

- адаптивна функція: освітнє середовище має допомагати учням адаптуватися до змін і викликів сучасного світу. Це включає підготовку до життєвих ситуацій, розвиток стресостійкості та здатності приймати рішення. Важливу роль відіграє розвиток м'яких навичок (soft skills), які забезпечують успішну інтеграцію учнів у суспільство.

Функції освітнього середовища, визначені Концепцією НУШ, спрямовані на забезпечення якісної освіти, яка відповідає сучасним викликам. Вони охоплюють всі аспекти навчання, виховання та соціалізації, створюючи умови для розвитку компетентної, відповідальної та творчої особистості, здатної до успішної самореалізації в житті.

З погляду педагогіки, освітнє середовище розглядається як сукупність матеріальних, соціальних, інформаційних і психологічних чинників, які впливають на процес навчання та виховання. Воно включає не лише фізичний простір (класні кімнати, навчальні заклади, технічне забезпечення), а й атмосферу взаємодії між учасниками освітнього процесу — учнями, педагогами, батьками та громадою. Освітнє середовище також визначає характер комунікації, доступ до ресурсів і можливості для самореалізації кожного учасника.

Одним із важливих аспектів освітнього середовища є його вплив на формування особистості учня. У сучасних концепціях освіти середовище виконує не лише підтримуючу функцію, але й виступає активним учасником процесу навчання. Воно стимулює пізнавальну активність, формує мотивацію до навчання, забезпечує умови для творчого самовираження і розвитку критичного мислення.

Ключовим компонентом освітнього середовища є його соціальна складова. Вона включає взаємодію між учасниками освітнього процесу, що базується на принципах партнерства, співпраці та взаємоповаги. Цей аспект

особливо актуальний у контексті Нової української школи, яка орієнтована на педагогіку партнерства, де учитель виступає фасилітатором, а учень — активним учасником освітнього процесу.

Сутність освітнього середовища полягає також у його динамічності. Воно постійно змінюється під впливом соціальних, культурних і технологічних факторів. У сучасних умовах особливого значення набувають інформаційно-цифрові ресурси, які стають невід'ємною частиною освітнього середовища. Цифрові технології розширюють можливості для навчання, роблять його доступним і інтерактивним, але водночас вимагають особливої уваги до формування інформаційної культури учасників процесу.

Освітнє середовище також має виконувати інклюзивну функцію, забезпечуючи рівні можливості для навчання всіх учнів, незалежно від їхніх потреб чи особливостей. Це вимагає створення безпечного, комфортного простору, де враховуються індивідуальні особливості й потреби кожної дитини.

Отже, поняття «освітнє середовище» як педагогічного явища включає широкий спектр компонентів і взаємозв'язків, які забезпечують всебічний розвиток особистості. Його сутність полягає у створенні інтегративного простору, де кожен учасник освітнього процесу має можливості для зростання, самореалізації та гармонійного розвитку. У сучасних умовах освітнє середовище виконує роль платформи для реалізації ключових завдань освіти, спрямованих на формування компетентної, соціально відповідальної та творчої особистості.

1.3. Партнерська взаємодія як чинник організації освітнього середовища Нової української школи

Партнерська взаємодія є ключовим принципом Нової української школи (НУШ), яка прагне створити освітнє середовище, орієнтоване на потреби учня, розвиток його компетентностей та підготовку до життя у сучасному

суспільстві. Поняття партнерської взаємодії в освітньому процесі охоплює співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу: учнями, вчителями, батьками, адміністрацією школи та громадою. Її сутність полягає у спільному пошуку рішень, узгодженні дій, побудові взаємин на основі довіри, поваги та взаєморозуміння. Це процес рівноправної комунікації, де кожен учасник відчуває свою важливість і вплив на кінцевий результат.

Ідеї педагогіки партнерства знайшли своє вираження у працях багатьох відомих українських педагогів, які розглядали співпрацю як основу ефективного освітнього процесу. Їхні думки та концепції формують теоретичну базу для реалізації партнерської взаємодії в освіті, зокрема в межах Нової української школи (НУШ).

Ідеї українських педагогів щодо педагогіки партнерства відображають різні підходи до організації взаємодії між учасниками освітнього процесу, однак усі вони базуються на загальних принципах довіри, співпраці та взаємоповаги. Костянтин Ушинський, наприклад, розглядав учителя як наставника, який підтримує учня в його розвитку через побудову стосунків, заснованих на розумінні й гармонії. Він вважав, що педагог має враховувати природовідповідність виховання, що перегукується з сучасними уявленнями про індивідуальний підхід у навчанні.

В. Сухомлинський акцентував увагу на трикутнику взаємодії «учень-учитель-батьки». Він наголошував, що лише через об'єднання зусиль школи, сім'ї та громади можна забезпечити всебічний розвиток дитини. Його ідеї емоційно-ціннісного виховання та побудови стосунків на засадах довіри й співпраці є базовими для педагогіки партнерства в межах Нової української школи [64].

А. Макаренко зосереджувався на колективній взаємодії, розглядаючи виховання як процес, що відбувається в колективі й через колектив. Він вважав, що педагог повинен бути лідером і організатором, який спрямовує групу до досягнення спільної мети. Його ідея поєднання колективного підходу з відповідальністю кожного учасника виховного процесу є унікальною та

знайшла своє відображення в сучасних концепціях командної роботи в освіті [42].

О. Савченко підкреслювала важливість створення комфортного середовища для навчання, де вчитель, учень і батьки є партнерами. Вона акцентувала увагу на значенні педагогічної взаємодії в початковій школі, наголошуючи на врахуванні індивідуальних потреб дитини та інтеграції сім'ї в навчальний процес [57].

І. Зязюн звертав особливу увагу на етичні аспекти педагогічної взаємодії, вважаючи, що партнерство між учителем і учнем має базуватися на моральних принципах, повазі до особистості та взаєморозумінні. Його ідеї етичної педагогіки перегукуються з поглядами Ушинського, однак у вченого акцент зроблено на духовності й моральному авторитеті педагога [50].

Г. Ващенко наголошував на важливості гармонійної взаємодії між школою, сім'єю та громадою. Він акцентував увагу на вихованні моральності через національні й духовні цінності, інтеграції християнської етики в освітній процес [77].

Л.Гриневич, будучи авторкою концепції Нової української школи, активно впроваджує ідеї педагогіки партнерства на нормативному рівні. Вона розглядає партнерство як фундамент демократизації освіти, що сприяє розвитку ключових компетентностей учнів і створенню інклюзивного, безпечного середовища [14].

Загалом усі педагоги наголошували на значенні співпраці в освітньому процесі, однак їхні акценти відрізнялися. Якщо К.Ушинський та І.Зязюн більше уваги приділяли морально-етичному аспекту, то В.Сухомлинський і А.Макаренко акцентували на колективній і соціальній взаємодії. О.Савченко та Л.Гриневич зосереджувалися на індивідуальному підході й залученні батьків до освітнього процесу, а Г.Ващенко інтегрував національні цінності у виховання. Ці ідеї формують комплексну основу для сучасної педагогіки партнерства, яка реалізується у Новій українській школі.

Порівняльний аналіз ідей українських педагогів свідчить, що педагогіка партнерства є універсальним підходом, який може адаптуватися до різних умов і потреб (див. додаток А). Вона охоплює широкий спектр методів та ідей, спрямованих на гармонійний розвиток особистості та демократизацію освітнього процесу. Ідеї цих педагогів залишаються актуальними й утворюють міцне підґрунтя для реалізації сучасних освітніх реформ.

Принципи та умови успішної партнерської взаємодії в освітньому середовищі визначають її ефективність. Основними принципами є рівноправність, взаємна повага, відкритість і довіра. Для досягнення успіху необхідно забезпечити прозорість комунікації, дотримання узгоджених домовленостей і визнання внеску кожного учасника. Однією з ключових умов є створення сприятливого середовища, що підтримує конструктивний діалог і мінімізує конфлікти. Крім того, успішна взаємодія можлива лише за умов наявності інклюзивного підходу, який враховує індивідуальні потреби й особливості учасників освітнього процесу [41].

Сутність партнерської взаємодії полягає в побудові відкритих і довірливих стосунків між учнями, вчителями, батьками та представниками громади, що забезпечують створення комфортного, безпечного та розвивального освітнього середовища. У такій взаємодії кожен учасник є активним суб'єктом, який не лише отримує, але й створює спільний освітній простір.

Партнерська взаємодія ґрунтується на принципах педагогіки співпраці, яка передбачає взаєморозуміння, підтримку й спільну роботу над досягненням освітніх цілей. У цьому контексті учень розглядається як активний учасник процесу навчання, який не просто виконує завдання, а самостійно досліджує, аналізує й будує свої знання у співпраці з учителем, батьками чи однокласниками.

Ключовим аспектом партнерської взаємодії є її орієнтація на розвиток. Вона не лише сприяє передачі знань, але й формує навички критичного

мислення, комунікації, співпраці та вирішення проблем, що є необхідними для життя в сучасному суспільстві.

Згідно з Концепцією НУШ, школа має бути безпечним і комфортним простором, де учні відчують підтримку та взаєморозуміння. Педагогіка партнерства забезпечує цей принцип через налагодження довірливих стосунків між учасниками освітнього процесу. У нормативних документах наголошується, що такі відносини базуються на взаємоповазі, рівноправності та спільній відповідальності за результати навчання й виховання.

Концепція НУШ передбачає залучення батьків до процесу навчання та виховання, що є основою педагогіки партнерства. Батьки розглядаються як активні учасники освітнього процесу, які мають співпрацювати з учителями й адміністрацією школи для підтримки дітей у їхньому навчанні. Така взаємодія сприяє формуванню єдиної виховної стратегії, що поєднує зусилля школи й сім'ї [34].

У Концепції зазначено, що учні є не пасивними споживачами знань, а активними учасниками навчального процесу. Педагогіка партнерства дозволяє формувати в учнів відповідальність, ініціативність і здатність до самостійного мислення. Учителі стають не лише носіями знань, але й наставниками, які сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок і творчості учнів.

НУШ передбачає професійний розвиток педагогів у контексті впровадження педагогіки партнерства. Учителі отримують підтримку через тренінги, курси підвищення кваліфікації та доступ до методичних ресурсів, які допомагають їм адаптувати свою роботу до нових підходів. Це сприяє створенню педагогічного колективу, здатного ефективно взаємодіяти з учнями, батьками та громадою.

Згідно з нормативними документами, школа має бути відкритою до співпраці з громадою. Педагогіка партнерства сприяє створенню зв'язків між школою, місцевими організаціями, підприємцями та громадськими об'єднаннями. Така взаємодія допомагає залучати додаткові ресурси для

розвитку освітнього середовища, реалізації соціально значущих проєктів і формування соціальної активності учнів.

У НУШ велика увага приділяється формуванню моральних і громадянських цінностей. Педагогіка партнерства, орієнтуючись на співпрацю, повагу до прав кожного учасника освітнього процесу та розвиток почуття відповідальності, є ефективним інструментом для виховання свідомих громадян, здатних до конструктивної взаємодії в суспільстві.

Отже, партнерська взаємодія є одним із головних чинників організації освітнього середовища Нової української школи. Вона не лише підвищує якість навчального процесу, але й сприяє формуванню гармонійних відносин, активної громадянської позиції учнів і розвитку соціального капіталу школи. Реалізація принципів і моделей партнерської взаємодії забезпечує ефективне досягнення цілей освіти, створюючи умови для успішного розвитку кожного учасника освітнього процесу.

Партнерська взаємодія є ефективним інструментом для організації структурних компонентів освітнього середовища, адже вона сприяє побудові відкритих, рівноправних і конструктивних відносин між усіма учасниками освітнього процесу. З урахуванням раніше визначених компонентів освітнього середовища, можна стверджувати, що засади партнерства потрібно ефективно застосовувати в наступних сферах:

1. *Фізичний компонент.* На засадах партнерської взаємодії можна організувати облаштування освітнього простору, враховуючи думки та пропозиції учнів, батьків, учителів і громади. Наприклад, через спільне планування дизайну класних кімнат, зон відпочинку чи створення безпечного середовища, включаючи інклюзивні елементи. Це забезпечує гармонійний баланс між потребами всіх учасників та створює почуття причетності до організації фізичного простору.

2. *Психолого-педагогічний компонент.* Партнерська взаємодія може стати основою для формування позитивного психологічного клімату та емоційного комфорту в навчальному середовищі. Учителі і учні можуть

співпрацювати у виборі форм і методів навчання, які найбільше відповідають потребам учнів. Крім того, батьки можуть бути залучені до розробки програм підтримки для учнів із труднощами в навчанні або соціалізації.

3. *Соціокультурний компонент.* Організація соціокультурного середовища на основі партнерства забезпечує активне залучення батьків, громадських організацій, місцевої громади та підприємців до освітніх заходів. Це може включати організацію спільних свят, культурних заходів, соціальних ініціатив, які підтримують розвиток моральних цінностей, толерантності та громадянської свідомості учнів.

4. *Інформаційно-цифровий компонент.* Розвиток цифрового середовища на засадах партнерської взаємодії передбачає залучення учнів до створення цифрових проєктів, співпрацю з батьками у забезпеченні доступу до технологій, а також інтеграцію громади в розробку інформаційних платформ. Наприклад, учні, вчителі й батьки можуть спільно працювати над створенням навчального контенту чи цифрових бібліотек.

5. *Організаційно-управлінський компонент.* Партнерство сприяє демократизації процесів управління освітнім середовищем. Учні, батьки й представники громади можуть бути залучені до прийняття рішень через ради, комітети чи інші механізми колективного управління. Це дозволяє врахувати інтереси всіх сторін і формує прозорість та довіру в освітньому процесі.

Практично всі структурні компоненти освітнього середовища можуть бути організовані на засадах партнерської взаємодії, оскільки цей підхід забезпечує врахування інтересів кожного учасника освітнього процесу, сприяє розвитку співпраці, творчості та довіри. Організація освітнього середовища на основі партнерства забезпечує його інтеграцію з реальними потребами суспільства, підвищує якість навчання та створює умови для всебічного розвитку учнів.

Педагогіка партнерства в межах Нової української школи виконує важливу роль у трансформації освітнього процесу. Вона сприяє демократизації школи, формуванню довірливих стосунків, розвитку компетентностей учнів та

інтеграції школи з соціальним середовищем. Реалізація цього принципу відповідно до Концепції НУШ створює умови для ефективного навчання, виховання та соціалізації, що відповідає викликам сучасного суспільства.

1.4. Нормативно-правові та концептуальні засади організації освітнього середовища Нової української школи

Аналіз нормативно-правових засад є важливим етапом у дослідженні організації освітнього середовища Нової української школи (НУШ), оскільки саме вони визначають правову базу для реалізації освітніх реформ, забезпечення якості освіти та створення комфортного, безпечного й інклюзивного середовища для всіх учасників освітнього процесу. Нормативні документи регламентують організацію навчання, функції освітнього середовища, права та обов'язки учасників, а також механізми контролю й підтримки у сфері освіти. Без глибокого розуміння нормативної основи неможливо побудувати ефективну систему освіти, яка відповідатиме потребам сучасного суспільства.

В умовах реформування освіти в Україні важливість нормативно-правових засад зростає, оскільки вони закладають основи для реалізації Концепції Нової української школи, що передбачає компетентнісно орієнтований підхід, інтеграцію педагогіки партнерства, дотримання принципів інклюзивності та демократизації освіти.

Партнерська взаємодія є ключовим принципом організації освітнього середовища в Україні, закріпленим у низці нормативних документів, які визначають правову та концептуальну основу сучасної освіти. Розглянемо, як цей принцип реалізовано в основних документах.

У Законі України «Про освіту» (2017 р.) закріплено партнерську взаємодію як основу для демократизації освіти. У статті 6 зазначено, що всі учасники освітнього процесу мають діяти на принципах рівності, взаємоповаги та співпраці. Закон наголошує на необхідності залучення

батьків, учнів, педагогів та громад до формування освітнього середовища, орієнтованого на розвиток кожної особистості. У статті 28 підкреслено роль батьків як активних учасників освітнього процесу, які разом із школою несуть відповідальність за якість освіти. Партнерська взаємодія також пов'язується із забезпеченням інклюзивності, де кожен учасник має рівні права й можливості [23].

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) детальніше регулює партнерську взаємодію в межах шкільної освіти. У статті 42 вказано, що школа має бути відкритою для співпраці з учнями, батьками та громадою. Закон визначає права й обов'язки батьків у навчальному процесі, підкреслюючи їхню роль у підтримці мотивації дитини до навчання. У статті 51 акцентується на взаємодії між школою та місцевими органами влади, що дозволяє залучати громаду до створення безпечного та комфортного освітнього середовища. Закон також передбачає механізми участі батьків у вирішенні стратегічних питань шкільного життя через батьківські ради та інші форми співпраці [24].

Концепція Нової української школи (2016 р.) є стратегічним документом, що формує основні напрями реформи загальної середньої освіти. У ній визначено, що організація освітнього середовища базується на трьох ключових принципах: орієнтації на дитину, педагогіці партнерства та мотивації до навчання. Концепція визначає партнерство між учнями, вчителями, батьками й громадою як основу для побудови якісного освітнього процесу. У документі підкреслюється, що педагогіка партнерства сприяє формуванню довіри, взаєморозуміння та відповідальності серед усіх учасників освітнього процесу. Особливий акцент зроблено на інтеграції батьків у процес навчання, залученні їх до спільної діяльності з педагогами, а також на співпраці школи з громадою для розвитку освітнього середовища [34].

Зокрема Концепція Нової української школи окреслює такі ключові аспекти організації освітнього середовища, а саме:

- індивідуальний підхід до навчання, який враховує інтереси, здібності та потреби кожного учня;
- інтеграція педагогіки партнерства, що сприяє взаємодії між учнями, педагогами, батьками та громадою;
- розвиток інклюзивного простору, де враховуються потреби всіх учасників освітнього процесу, включаючи дітей з особливими освітніми потребами;
- використання сучасних цифрових технологій, які розширюють можливості навчання та інтегрують учнів у цифровий світ;
- організація безпечного середовища, яке підтримує фізичний і психологічний комфорт учнів [34].

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі (2022 р.) – документ спрямований на створення умов для формування безпечного, інклюзивного та здорового середовища в освітніх закладах. Стратегія передбачає розробку інструментів для запобігання булінгу, формування психологічного комфорту учнів і педагогів, а також впровадження принципів сталого розвитку в навчальний процес.

Ця стратегія також конкретизує завдання з розвитку партнерської взаємодії. Документ акцентує увагу на ролі партнерства у формуванні безпечного й здорового освітнього середовища. У ньому зазначено, що школа повинна стати осередком співпраці між учнями, батьками, педагогами та громадою. Стратегія пропонує конкретні заходи, як-от проведення просвітницьких програм для батьків, залучення громадських організацій до створення інклюзивного простору та формування культури ненасильницького спілкування. Особлива увага приділяється партнерству для запобігання булінгу й забезпечення психологічного комфорту учасників освітнього процесу [44].

Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) підкреслює, що партнерська взаємодія є однією з умов успішного навчання та виховання в

початковій школі. У ньому зазначено, що освітнє середовище має забезпечувати співпрацю між учнями, вчителями й батьками, спрямовану на формування ключових компетентностей, таких як уміння працювати в команді, ефективно спілкуватися та вирішувати проблеми. У документі визначено, що педагогіка партнерства має реалізовуватися через інтерактивні методи навчання, спільну участь учнів і вчителів у плануванні освітнього процесу та активну участь батьків у житті школи.

Проаналізовані нормативні документи забезпечують чітке регламентування партнерської взаємодії як ключового принципу організації освітнього середовища в межах НУШ. Закони «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» створюють правову базу для залучення всіх учасників освітнього процесу до співпраці, а Концепція НУШ формує її ідеологічні основи. Національна стратегія та Державний стандарт початкової освіти забезпечують реалізацію партнерства на практичному рівні, сприяючи створенню безпечного, комфортного й інклюзивного середовища, орієнтованого на розвиток кожної дитини.

Створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища є одним із пріоритетів сучасної освіти, визначеним у ключових нормативно-правових документах, які визначають ключові принципи, які сприяють створенню освітнього простору, що відповідає сучасним потребам і забезпечує гармонійний розвиток кожного учасника освітнього процесу. Таке середовище забезпечує умови для гармонійного розвитку особистості, ефективного навчання та виховання учнів, а також сприяє їхній соціалізації та самореалізації.

Безпека є основоположною умовою функціонування освітнього середовища. Це поняття охоплює фізичну, психологічну та соціальну безпеку учасників освітнього процесу. У школах мають бути створені всі умови для захисту дітей від фізичних загроз, включаючи відповідність будівельних конструкцій, пожежної безпеки та санітарно-гігієнічних норм. Психологічна безпека забезпечується через запобігання булінгу, створення атмосфери

довіри та відкритої комунікації між учнями, учителями та батьками. Соціальна безпека передбачає формування культури толерантності, поваги до прав кожної особистості та недискримінації.

Комфортність освітнього середовища є важливим фактором, що впливає на успішність навчального процесу. Вона забезпечується через організацію зручного фізичного простору, який включає ергономічні меблі, сучасне технічне обладнання, правильне освітлення та вентиляцію приміщень. Емоційний комфорт є не менш важливим і досягається через створення позитивної атмосфери у школі, де кожен учень відчуває підтримку, розуміння та повагу з боку вчителів і однокласників. Соціальний комфорт полягає у формуванні дружніх взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, що сприяє створенню гармонійної соціальної взаємодії.

Інклюзивність є ключовим принципом сучасного освітнього середовища, що забезпечує рівні можливості для навчання всіх дітей незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей. Це вимагає створення безбар'єрного доступу до освітніх установ, адаптації навчальних програм і матеріалів, а також забезпечення підтримки спеціалістів, таких як асистенти вчителів, психологи та логопеди. Інклюзивне середовище також передбачає формування культури прийняття, де всі учасники освітнього процесу є рівноправними партнерами.

Таким чином, створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища сприяє забезпеченню якісної освіти, реалізації індивідуальних потреб учнів і формуванню позитивного клімату у школах. Це середовище базується на принципах педагогіки партнерства, що передбачає співпрацю між учнями, вчителями, батьками та громадою. Реалізація цих вимог є запорукою успішної реалізації Концепції Нової української школи.

Партнерська взаємодія є невід'ємною частиною реалізації завдань, визначених нормативно-правовими документами, які регламентують функціонування освітнього процесу в Україні. У контексті реформ, передбачених Концепцією Нової української школи (НУШ), Законами

України «Про освіту» (2017 р.) та «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), а також іншими стратегічними документами, партнерство виступає ключовим інструментом для створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища [23; 24].

Нормативно-правові документи визначають, що освіта має бути орієнтована на розвиток особистості, формування ключових компетентностей і забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу. Партнерська взаємодія є основою для досягнення цих цілей, оскільки забезпечує ефективну співпрацю між учнями, педагогами, батьками та громадою. Така взаємодія базується на принципах довіри, рівності, взаємоповаги та відповідальності кожної сторони.

Згідно із Законом України «Про освіту», партнерство сприяє демократизації освітнього процесу, зокрема через залучення батьків до вирішення питань організації навчання, виховання та розвитку дітей. Це реалізується через батьківські ради, участь у спільних заходах і розробці стратегій розвитку закладу освіти. Батьки, як партнери освітнього процесу, підтримують мотивацію дитини до навчання, забезпечують взаємозв'язок між школою та сім'єю, що є важливим елементом реалізації положень нормативних документів [23].

У Концепції Нової української школи партнерська взаємодія визначається як один із ключових принципів створення якісного освітнього середовища. Вона дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до навчання, залучити громаду до освітнього процесу та створити атмосферу довіри між учасниками. Це особливо важливо для реалізації таких завдань, як забезпечення інклюзивності, використання сучасних освітніх технологій та розвиток ключових компетентностей учнів[23].

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища акцентує на партнерстві як засобі формування психологічного комфорту, запобігання булінгу та розвитку толерантності. Співпраця між

школою, сім'єю та громадськими організаціями сприяє створенню умов для ефективного вирішення цих завдань.

Партнерська взаємодія також забезпечує інтеграцію освіти з соціальним середовищем. Закон «Про повну загальну середню освіту» визначає важливість зв'язків між школою та громадою. Це передбачає спільне вирішення питань ресурсного забезпечення, організацію позакласної діяльності та реалізацію соціальних проєктів, що відповідає концепції сталого розвитку [24].

Таким чином, партнерська взаємодія є центральним механізмом реалізації завдань нормативно-правових документів. Вона забезпечує ефективність освітнього процесу, створює умови для співпраці всіх учасників і сприяє формуванню гармонійного, демократичного та інклюзивного освітнього середовища, яке відповідає сучасним викликам і потребам суспільства.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексне теоретичне обґрунтування організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії.

Ретроспективний аналіз дослідження освітнього середовища в педагогічній науці (параграф 1.1) дозволив встановити, що ідеї організації освітнього середовища як фактору розвитку особистості були предметом дослідження багатьох видатних українських педагогів. У працях К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка, Г. Ващенка, а також сучасних учених висвітлено важливість гармонійного поєднання фізичних, соціальних та психолого-педагогічних чинників у створенні сприятливого середовища для навчання й виховання.

Також розкрито сутність поняття «освітнє середовище» як педагогічного явища (Параграф 1.2). Освітнє середовище визначено як інтегративну систему умов, що сприяє формуванню особистості, реалізації її потенціалу та набуттю ключових компетентностей. Встановлено, що освітнє середовище має багаторівневу структуру й поліфункціональний характер, охоплює фізичний, соціокультурний, психолого-педагогічний та цифровий компоненти, які взаємодіють у процесі навчання й виховання.

Параграф 1.3 присвячений аналізу партнерської взаємодії як чинника організації освітнього середовища Нової української школи. Визначено, що партнерська взаємодія базується на принципах рівноправності, довіри, взаємоповаги та спільної відповідальності. Проаналізовано моделі партнерства «учень–учитель», «учень–батьки», «учитель–громада», які сприяють створенню гармонійного освітнього середовища. Партнерська взаємодія забезпечує інтеграцію зусиль усіх учасників освітнього процесу, що є важливим чинником для досягнення якісних результатів.

У параграфі 1.4 розглянуто нормативно-правові та концептуальні засади організації освітнього середовища НУШ. Аналіз таких документів, як Закони

України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», Концепція Нової української школи, Національна стратегія розбудови безпечного й здорового освітнього середовища, дозволив виокремити ключові принципи й вимоги до організації освітнього середовища. Зокрема, особливу увагу приділено важливості забезпечення інклюзивності, комфорту, безпеки та реалізації педагогіки партнерства.

Загалом, результати першого розділу свідчать про те, що організація освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії є актуальним напрямом педагогічної діяльності, який відповідає сучасним освітнім викликам. Поєднання теоретичних підходів, ретроспективного аналізу й нормативно-правових засад формує основу для подальшого дослідження методологічних і практичних аспектів організації освітнього середовища в умовах НУШ.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

2.1. Констатувальне дослідження стану організації освітнього середовища та рівня партнерської взаємодії в Новій українській школі

Для констатувального дослідження стану організації освітнього середовища та рівня партнерської взаємодії в Новій українській школі нам необхідно було обрати комплексну методику, яка дозволила б отримати надійні дані про взаємодію між учнями, учителями, батьками й іншими учасниками освітнього процесу, а також оцінити особливості організації освітнього середовища.

Нами було визначено основні етапи дослідження:

- вибір бази дослідження та цільової аудиторії;
- визначення методик дослідження і збір даних;
- обробка й аналіз даних.

Для діагностики нами була обрана база дослідження Боянський ліцей №1 Боянської сільської ради Чернівецького району Чернівецької області. Цільова аудиторія: учнів початкової школи (НУШ); вчителів, які працюють за принципами НУШ; батьків учнів; представників адміністрації школи.

Для отримання результатів нами були застосовані такі методи:

- опитування (анкетування учнів, вчителів, батьків);
- спостереження (чи відповідає середовище вимогам комфорту, безпеки та інклюзії, характер взаємодії учнів і вчителів під час навчання чи позакласних заходів);
- тестування (для оцінки рівня партнерської взаємодії за шкалою оцінювання взаємодії в системі «учень-учитель», «учень-батьки»);
- інтерв'ю та фокус-групи (для отримання якісної інформації про ефективність партнерства та проблеми, які виникають у процесі організації освітнього середовища).

Нами були обрані наступні методики:

- методику оцінки освітнього середовища за О. Ясвіним, яка дозволяє оцінити його просторово-предметний, соціальний та психолого-педагогічний компоненти (див. додатки Б, В);
- методику оцінки соціально-психологічного клімату класу, що включає аналіз міжособистісних стосунків у колективі (див. додатки Г, Д);
- анкети для оцінки рівня партнерства (адаптовані за А. Макаренком), що допомагають оцінити залученість учнів, батьків і вчителів до співпраці (див. додаток Е).

Обрані методики були спрямовані на оцінку рівня відповідності освітнього середовища вимогам НУШ (безпека, комфорт, інклюзія); виявлення рівня партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу; визначення проблемних зон й перспектив вдосконалення партнерства в освітньому середовищі.

Також нами були визначені показники та критерії для оцінки фізичного комфорту, соціальних взаємин, навчального процесу та емоційного сприйняття школи (див. таблицю 2.1.).

Таблиця 2.1.

Показники та критерії оцінки фізичного комфорту, соціальних взаємин, навчального процесу та емоційного сприйняття школи

Аспект	Показники	Критерії
Фізичний комфорт	Матеріально-технічне забезпечення	Сучасне обладнання, адекватні умови, достатні ресурси
	Організація навчальних приміщень	Зручні меблі, належне освітлення, вентиляція
	Інфраструктура для фізичного розвитку	Наявність спортивних залів, майданчиків, спеціалізованих кабінетів
	Доступність для дітей з особливими потребами	Пандуси, ліфти, спеціальні меблі та обладнання
	Санітарно-гігієнічні умови	Чистота, наявність необхідних санітарних умов

Соціальні взаємини	Рівень довіри та поваги серед учнів	Взаємна підтримка, відсутність конфліктів, рівність
	Взаємодія між учнями та вчителями	Доступність вчителя, позитивний стиль спілкування
	Згуртованість колективу	Дружні стосунки, участь у спільних заходах
	Взаємодія з батьками	Активна залученість батьків до життя школи
Навчальний процес	Методи навчання	Використання інтерактивних та інноваційних методів навчання
	Залученість учнів у навчальний процес	Участь у групових проєктах, презентаціях, обговореннях
	Адаптація матеріалів до потреб учнів	Індивідуальний підхід, врахування рівня підготовки
	Система оцінювання та зворотного зв'язку	Прозорість, об'єктивність, орієнтація на розвиток
Емоційне сприйняття школи	Психологічна безпека	Відсутність булінгу, довіра до вчителів, комфорт
	Емоційний комфорт	Бажання відвідувати школу, позитивне ставлення до уроків
	Задоволеність шкільним середовищем	Позитивні відгуки учнів і батьків
	Можливості для самореалізації	Підтримка індивідуальних інтересів, можливості для позашкільної діяльності

Для оцінки використовувалися шкали та рівні:

5 балів: *Відмінно* (повністю відповідає вимогам).

4 бали: *Добре* (невеликі недоліки).

3 бали: *Задовільно* (потребує вдосконалення).

2 бали: *Незадовільно* (значні проблеми).

1 бал: *Неприйнятно* (не відповідає вимогам).

На основі проведеного дослідження стану освітнього середовища та рівня партнерської взаємодії в Новій українській школі отримано дані, які дозволяють оцінити ситуацію за чотирма основними блоками: фізичний комфорт, соціальні взаємини, навчальний процес та емоційне сприйняття школи. Аналіз результатів демонструє як позитивні сторони, так і проблемні аспекти, які потребують вдосконалення.

Фізичний комфорт. Результати свідчать про те, що школа має позитивну динаміку щодо облаштування просторово-предметного середовища. Особливо учні початкової школи зазначають, що сучасні меблі, наявність інтерактивного обладнання та зон для творчості й відпочинку сприяють комфортному перебуванню у школі, проте старша школа має деякі проблеми з облаштуванням.

Однак, проблемними залишаються питання забезпечення рівного доступу для дітей із особливими освітніми потребами. У школі є пандус, проте немає спеціальних меблів чи обладнання для дітей із порушеннями слуху чи зору. Крім того, деякі учасники дослідження відзначають недостатнє оновлення матеріально-технічної бази, наприклад, відсутність належного оснащення осередків природничо-математичного циклу або спортивних зон.

Соціальні взаємини. Рівень соціальної взаємодії в школі виявився неоднорідним. Учні деяких класів відзначають, що у них створено атмосферу доброзичливості та взаємопідтримки. Водночас, спостереження показали наявність певної сегрегації в учнівських колективах: не всі діти почуваються однаково прийнятими, що може свідчити про недостатню увагу до інклюзивних практик.

Учителі загалом характеризуються як відкриті до діалогу, проте частина учнів вказала, що не завжди може звернутися до вчителя за допомогою через страх бути непочутими або нерозуміння.

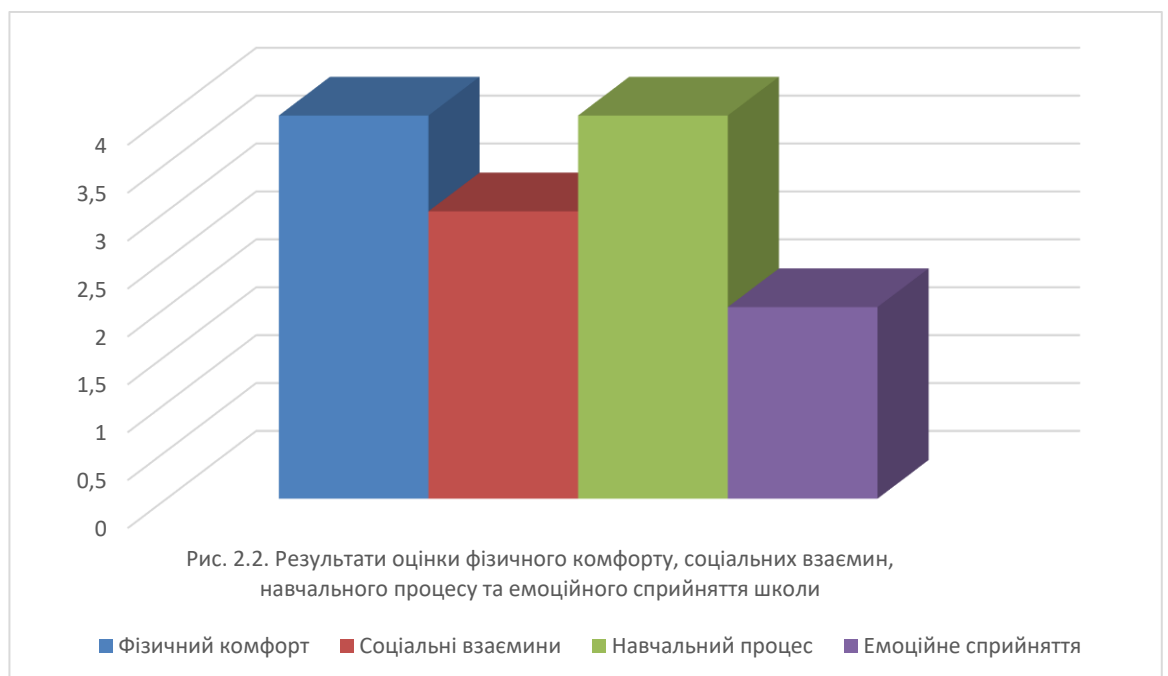
Батьки наголошують на недостатній співпраці з учителями: лише половина з них відчуває, що активно залучені до освітнього процесу. Особливо це стосується консультацій з учителями та участі у прийнятті важливих рішень, що впливають на навчання дітей.

Навчальний процес. Позитивним є те, що більшість учнів зазначили, що уроки стали більш цікавими завдяки інтерактивним формам роботи, груповим завданням і проєктній діяльності, що відповідає принципам НУШ. Учителі активно використовують сучасні технології, що стимулює інтерес дітей до навчання.

Водночас, партнерська взаємодія між учнями й учителями у процесі навчання ще не досягла необхідного рівня. Частина учнів вказує, що їхня думка не завжди враховується під час планування уроків або вибору проєктів. Деякі учителі наголошують на труднощах із залученням усіх дітей до активної співпраці через різний рівень підготовки або небажання окремих учнів брати участь у групових завданнях.

Емоційне сприйняття школи. Емоційне сприйняття школи виявило як сильні, так і слабкі сторони. Значна частина учнів відзначає, що їм подобається навчатися у школі завдяки новим формам роботи, підтримці з боку друзів та цікавим позакласним заходам.

Однак, є проблеми із психологічною безпекою: частина дітей вказує на випадки булінгу або нерозуміння з боку однокласників. Вчителі зазначають, що їм бракує ресурсів і часу для організації превентивної роботи з конфліктами. Батьки також наголошують на важливості створення кращої емоційної атмосфери у школах, зокрема через залучення психологів і соціальних педагогів.

Результати дослідження свідчать, що школа демонструє позитивні зрушення в організації освітнього середовища, особливо щодо фізичного комфорту та інтерактивного навчання. Однак, рівень партнерської взаємодії

потребує вдосконалення, особливо у співпраці між учнями, вчителями та батьками. Недостатня увага до інклюзії, психологічної безпеки та залучення батьків до освітнього процесу свідчить про необхідність подальшої роботи у цих напрямках. Це потребує більш системного підходу до формування партнерської взаємодії та впровадження інклюзивних практик, які б сприяли розвитку гармонійного освітнього середовища (рис. 2.2.).

2.2. Організаційно-педагогічні умови ефективного впровадження партнерської взаємодії у освітнє середовище Нової української школи

Партнерська взаємодія є основою реалізації принципів Нової української школи (НУШ), яка спрямована на створення комфортного, безпечного й інклюзивного середовища для всіх учасників освітнього процесу. Виокремлення організаційно-педагогічних умов для ефективного впровадження цієї взаємодії є необхідним, оскільки без їхнього чіткого визначення неможливо створити системний підхід до формування якісного освітнього середовища.

Партнерська взаємодія передбачає активну співпрацю між учнями, вчителями, батьками та громадою, що вимагає конкретних умов для забезпечення довіри, взаємоповаги та спільної відповідальності. Виокремлення таких умов дозволяє уникнути спонтанного та фрагментарного впровадження взаємодії, натомість забезпечуючи її інтеграцію в систему освіти на всіх рівнях. Це також сприяє створенню механізмів для адаптації педагогів і учасників процесу до нових вимог і викликів сучасного освітнього середовища.

Реформування освітньої системи відповідно до концепції НУШ вимагає чітких стандартів і рекомендацій щодо організації партнерської взаємодії. Визначення організаційно-педагогічних умов допомагає окреслити напрямки для практичного впровадження, наприклад, інтерактивних методів навчання, створення безпечного середовища, інклюзивного підходу до навчання та залучення громади до освітнього процесу.

Крім того, освітнє середовище має бути гнучким і адаптивним до потреб усіх учасників. Виокремлення організаційно-педагогічних умов забезпечує основу для підтримки сталого розвитку партнерської взаємодії, розв'язання конфліктів, управління змінами та впровадження інновацій у навчальному процесі. Це також сприяє залученню до освітнього середовища батьків і громади, що зміцнює зв'язок школи із суспільством і покращує якість освіти.

Визначення таких умов є необхідним для підвищення професійної компетентності педагогів, розвитку соціальної згуртованості учнів і створення умов для їхньої самореалізації. Таким чином, виокремлення організаційно-педагогічних умов є ключовим фактором у досягненні завдань Нової української школи та формуванні сучасного освітнього середовища, орієнтованого на успішну взаємодію всіх його учасників.

У результаті дослідження нами були виокремлені наступні організаційно-педагогічні умови створення освітнього середовища НУШ засобами педагогіки партнерства:

- формування інклюзивного та безпечного середовища;
- впровадження педагогіки партнерства, яка базується на принципах рівності, поваги та спільної відповідальності;
- залучення батьків до освітнього процесу;
- інтеграція громади в освітній процес;
- професійна підготовка вчителів до організації партнерської взаємодії.

1. *Формування інклюзивного та безпечного середовища* є необхідною умовою для ефективної реалізації партнерської взаємодії в Новій українській школі. Інклюзивне середовище забезпечує рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу, враховуючи індивідуальні особливості учнів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Це передбачає фізичну доступність навчального закладу, зокрема наявність пандусів, ліфтів, адаптованих меблів і санітарних приміщень, а також створення навчальних зон, що відповідають потребам кожної дитини. Безпечне середовище означає відсутність булінгу,

конфліктів і загроз фізичному чи психологічному благополуччю учнів. Для цього розробляються шкільні політики запобігання булінгу, проводяться тренінги з ненасильницького спілкування, а також забезпечується діяльність психологічної служби.

Психологічний комфорт створюється через довірливі стосунки між учасниками освітнього процесу, регулярний моніторинг емоційного стану учнів та організацію заходів, що сприяють згуртованості колективу. Інклюзивна культура формується завдяки просвітницьким заходам для учнів, педагогів і батьків, які спрямовані на розвиток толерантності, емпатії та взаємоповаги. Безпека середовища забезпечується дотриманням санітарно-гігієнічних норм, технічних стандартів і постійним моніторингом фізичного простору школи (див. додаток Є). Інклюзивне та безпечне середовище є основою для розвитку партнерської взаємодії, адже воно створює атмосферу довіри, рівності та підтримки, необхідну для гармонійної співпраці між учнями, педагогами, батьками та громадою.

2. Упровадження педагогіки партнерства, яка базується на принципах рівності, поваги та спільної відповідальності, є ключовою умовою для ефективної організації освітнього середовища в Новій українській школі. Педагогіка партнерства спрямована на налагодження конструктивної взаємодії між учнями, учителями та батьками, створення атмосфери довіри й співпраці, де кожен учасник освітнього процесу відчуває себе рівноправним і цінним.

Ця умова передбачає інтеграцію інтерактивних методів навчання, таких як групові проєкти, спільне обговорення проблемних питань і залучення учнів до прийняття рішень щодо організації навчального процесу. Учителі мають виступати фасилітаторами, які допомагають учням розкривати їхній потенціал і досягати навчальних цілей, враховуючи індивідуальні особливості кожного. Важливим аспектом є розвиток навичок комунікації, емпатії та вирішення конфліктів як серед педагогів, так і серед учнів.

Реалізація педагогіки партнерства потребує залучення батьків до освітнього процесу через відкриті діалоги, батьківські ради, консультації та спільні проєкти. Це сприяє формуванню спільної відповідальності за успіх дитини та зміцненню зв'язків між школою й сім'єю. Важливо також забезпечити професійний розвиток педагогів через тренінги та семінари, присвячені педагогіці партнерства, навичкам ефективної комунікації та інтерактивним методикам навчання (див. додаток Є).

Таким чином, педагогіка партнерства створює умови для активної участі всіх сторін у навчальному процесі, формує довірливі взаємини та сприяє розвитку соціальних компетентностей, необхідних для успішного навчання й соціалізації учнів у сучасному суспільстві.

3. *Залучення батьків до освітнього процесу* є критично важливим елементом у побудові ефективного партнерського освітнього середовища Нової української школи. Батьки є першими й найважливішими вихователями дитини, тому їхня активна участь у навчально-виховному процесі суттєво впливає на розвиток, мотивацію та успішність учня. Співпраця між школою та сім'єю сприяє створенню цілісної системи виховання, що забезпечує емоційну підтримку, сприятливе середовище для навчання та посилює мотивацію дітей.

Участь батьків у навчальному процесі дозволяє ефективніше враховувати індивідуальні потреби кожної дитини. Коли батьки та вчителі діють у партнерстві, вони спільно вирішують освітні й виховні завдання, що сприяє гармонійному розвитку особистості. Регулярна взаємодія між батьками та педагогами також сприяє підвищенню довіри до освітнього закладу, покращенню дисципліни й створенню безпечного середовища для учнів.

Залучення батьків до шкільного життя забезпечує більше можливостей для організації різноманітних проєктів, заходів і програм, які відповідають потребам учнів. Наприклад, батьки можуть допомагати у створенні творчих проєктів, брати участь у волонтерських ініціативах чи підтримувати освітні акції. Така співпраця дозволяє залучити додаткові ресурси та зробити навчальний процес більш цікавим і практично орієнтованим.

Крім того, залучення батьків сприяє підвищенню їхньої освітньої грамотності. Проведення семінарів і тренінгів для батьків допомагає їм краще розуміти сучасні освітні підходи, особливості розвитку дітей та роль інклюзії. Це створює умови для розвитку культури співпраці й партнерства, орієнтованого на досягнення найкращих результатів у навчанні та вихованні учнів.

Реалізація цієї умови дозволить зміцнити зв'язок між школою й сім'єю, підвищити рівень довіри й взаємодії, а також створити гармонійне освітнє середовище, орієнтоване на потреби учнів. Батьки стануть активними учасниками навчально-виховного процесу, що сприятиме розвитку партнерства і досягненню освітніх цілей (див. додаток Є).

Отже, залучення батьків до освітнього процесу є необхідною умовою для створення гармонійного освітнього середовища, у якому спільні зусилля сім'ї та школи спрямовані на всебічний розвиток дитини. Така взаємодія допомагає досягти якісних змін у системі освіти та забезпечує ефективну реалізацію принципів Нової української школи.

4. Інтеграція громади в освітній процес є однією з ключових умов для створення сучасного освітнього середовища, яке відповідає викликам сьогодення та забезпечує розвиток особистості учнів. Громада, як активний соціальний інститут, відіграє важливу роль у формуванні культурного, соціального та економічного середовища, де знаходиться школа. Співпраця між школою та громадою дозволяє створити більш цілісний освітній процес, у якому учні отримують можливість брати участь у реальних суспільних ініціативах, застосовувати знання на практиці та формувати соціальну відповідальність.

Залучення громади сприяє посиленню зв'язків між освітою та реальним життям, роблячи навчання більш практично орієнтованим і значущим для учнів. Участь місцевих підприємств, організацій і громадських ініціатив дозволяє залучити додаткові ресурси для розвитку школи, покращити матеріально-технічну базу та забезпечити учнів новими можливостями для

навчання й самореалізації. Крім того, громада може виступати джерелом нових ідей для організації освітніх проєктів, що враховують локальні потреби й особливості.

Інтеграція громади також сприяє розвитку соціальних компетентностей учнів, таких як вміння працювати в команді, лідерство, комунікативні навички та емпатія. Участь у волонтерських ініціативах, громадських акціях і соціально значущих проєктах допомагає учням відчувати свою роль у суспільстві, зрозуміти важливість активної громадянської позиції та розвивати здатність до розв'язання реальних проблем.

Ця умова також важлива для згуртування громади навколо школи як соціального центру. Школа стає місцем не лише для навчання, але й для об'єднання громадян у спільних ініціативах, що зміцнює соціальний капітал громади й забезпечує сталість освітніх змін. Участь громади у процесі ухвалення рішень, які стосуються шкільного життя, створює атмосферу довіри, співпраці та взаємної підтримки між учнями, педагогами, батьками та іншими представниками місцевої спільноти.

Інтеграція громади в освітній процес дозволить створити сучасне освітнє середовище, яке відповідатиме реальним потребам суспільства. Учні зможуть отримати практичні знання, формувати соціальні компетентності та брати участь у значущих проєктах, що розвивають відповідальність і активну громадянську позицію. Така співпраця зміцнює зв'язки між школою, громадою й родинами, створюючи основу для гармонійного розвитку суспільства (див. додаток Є).

Отже, інтеграція громади в освітній процес є необхідною умовою для створення ефективного освітнього середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості учнів, посиленню їхньої мотивації та підготовці до активного громадянського життя. Це також дозволяє школі стати не лише освітнім, але й соціокультурним центром, що відповідає потребам сучасного суспільства.

5. *Професійна підготовка вчителів до організації партнерської взаємодії* є однією з найважливіших умов для успішного впровадження принципів Нової української школи. Партнерська взаємодія, яка передбачає співпрацю між учнями, педагогами, батьками та громадою, базується на рівності, взаємоповазі та спільній відповідальності за досягнення освітніх цілей. Для реалізації цих принципів педагоги повинні мати відповідні знання, навички й установки, що сприяють створенню гармонійного освітнього середовища.

Сучасний освітній процес вимагає від учителів уміння працювати в умовах змін, інтегрувати інноваційні методики та використовувати інклюзивні підходи. Вчителі мають бути фасилітаторами партнерських стосунків, створюючи простір для відкритого діалогу та залучаючи всіх учасників освітнього процесу до спільної діяльності. Для цього необхідно, щоб педагоги були готовими до інтерактивної організації навчання, використання сучасних технологій і врахування індивідуальних потреб учнів.

Окрім педагогічних знань, важливим є розвиток особистісних якостей учителя, таких як емоційний інтелект, навички комунікації, управління конфліктами й вирішення проблем. Учитель, який володіє цими якостями, здатний ефективно налагоджувати взаємодію з учнями, батьками та колегами, сприяючи формуванню атмосфери довіри й співпраці.

Професійна підготовка також охоплює розвиток навичок роботи з батьками. Співпраця з родинами є ключовим компонентом партнерської взаємодії, і вчитель повинен уміти організовувати зустрічі, консультації, спільні заходи, а також використовувати сучасні цифрові інструменти для підтримки комунікації.

Професійна підготовка вчителів забезпечить формування у педагогів навичок організації партнерської взаємодії на високому рівні. Це сприятиме створенню гармонійного освітнього середовища, підвищенню мотивації учнів до навчання та зміцненню довіри між школою, батьками й громадою. Такі дії забезпечать якісну реалізацію принципів Нової української школи.

Отже, професійна підготовка вчителів до організації партнерської взаємодії є необхідною передумовою для створення ефективного освітнього середовища. Вона забезпечує педагогам інструменти для розвитку соціальних компетентностей учнів, згуртованості колективу та активної участі батьків і громади у навчально-виховному процесі. Така підготовка дозволяє вчителям адаптуватися до сучасних викликів, інтегрувати нові підходи та реалізовувати освітні цілі Нової української школи на якісному рівні.

Реформування освітньої системи відповідно до концепції НУШ вимагає чітких стандартів і рекомендацій щодо організації партнерської взаємодії. Визначення організаційно-педагогічних умов допомагає окреслити напрямки для практичного впровадження, наприклад, інтерактивних методів навчання, створення безпечного середовища, інклюзивного підходу до навчання та залучення громади до освітнього процесу.

Визначення таких умов є необхідним для підвищення професійної компетентності педагогів, розвитку соціальної згуртованості учнів і створення умов для їхньої самореалізації. Таким чином, виокремлення організаційно-педагогічних умов є ключовим фактором у досягненні завдань Нової української школи та формуванні сучасного освітнього середовища, орієнтованого на успішну взаємодію всіх його учасників.

2.3. Теоретичне обґрунтування моделі організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії

Аналіз результатів констатувального дослідження стану освітнього середовища в Новій українській школі виявив як позитивні тенденції, так і проблемні аспекти, які потребують системного вирішення. Недостатній рівень партнерської взаємодії між учнями, вчителями, батьками та громадою залишається одним із ключових викликів для формування гармонійного освітнього середовища.

Ці результати підкреслюють актуальність створення моделі організації освітнього середовища, яка б враховувала засади партнерської взаємодії. Така

модель необхідна для розв'язання наступних завдань: забезпечення фізичного комфорту й інклюзивності; формування позитивних і довірливих соціальних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу; удосконалення навчального процесу через впровадження інтерактивних методів і залучення батьків та громади; покращення емоційного сприйняття школи як простору, де кожен учасник відчувається комфортно й захищено.

Важливість створення такої моделі полягає в її системності. Вона дозволить впровадити цілісний підхід до організації освітнього середовища, що враховує всі ключові аспекти: фізичний, соціальний, навчальний та емоційний. Модель базується на принципах педагогіки партнерства, яка спрямована на розвиток співпраці, взаєморозуміння й спільної відповідальності за результати навчання.

Крім того, модель стане інструментом для реалізації концепції Нової української школи, яка акцентує увагу на створенні сучасного освітнього простору, орієнтованого на потреби учнів і суспільства. Завдяки чітко визначеним організаційно-педагогічним умовам, методам і формам взаємодії, ця модель забезпечить більш ефективне залучення всіх учасників до навчально-виховного процесу, сприятиме підвищенню мотивації до навчання та розвитку соціальних компетентностей учнів.

Модель організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії розроблена для створення гармонійного, безпечного та інклюзивного простору, який забезпечує всебічний розвиток учнів і активну участь усіх учасників освітнього процесу. Вона охоплює три взаємопов'язані блоки: змістовий, операційно-діяльнісний та результативно-оцінний, які систематизують організацію освітнього середовища через призму фізичного комфорту, соціальних взаємин, навчального процесу й емоційного сприйняття школи (див. рис.2.3.).

Змістовий блок включає мету, завдання, принципи реалізації моделі.

Мета моделі – створення освітнього середовища, яке базується на принципах педагогіки партнерства, сприяє розвитку соціальних

компетентностей, забезпечує комфорт і безпеку, формує позитивне ставлення до навчання й виховання.

Завдання: формування комфортних фізичних умов для навчання, які враховують інклюзивність; сприяння розвитку довірливих соціальних взаємин між учнями, учителями, батьками та громадою; інтеграція партнерських методів навчання та взаємодії; залучення батьків і громади до активної участі у спільних проєктах; забезпечення позитивного емоційного клімату, де кожен учасник відчуває себе важливим.

Принципи реалізації: рівність і взаємоповага (всі учасники освітнього процесу (учні, вчителі, батьки, громада) є рівноправними партнерами, взаємодія між ними базується на довірі, толерантності та повазі до індивідуальних особливостей); інклюзивність і доступність (освітнє середовище повинно враховувати потреби всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, та забезпечувати рівний доступ до навчання); відповідальність усіх учасників освітнього процесу (усі учасники освітнього процесу беруть участь у прийнятті рішень, реалізації освітніх ініціатив та досягненні поставлених цілей); орієнтація на розвиток і співпрацю (освітній процес спрямований на всебічний розвиток особистості учня, формування його соціальних, комунікативних та емоційних компетентностей).

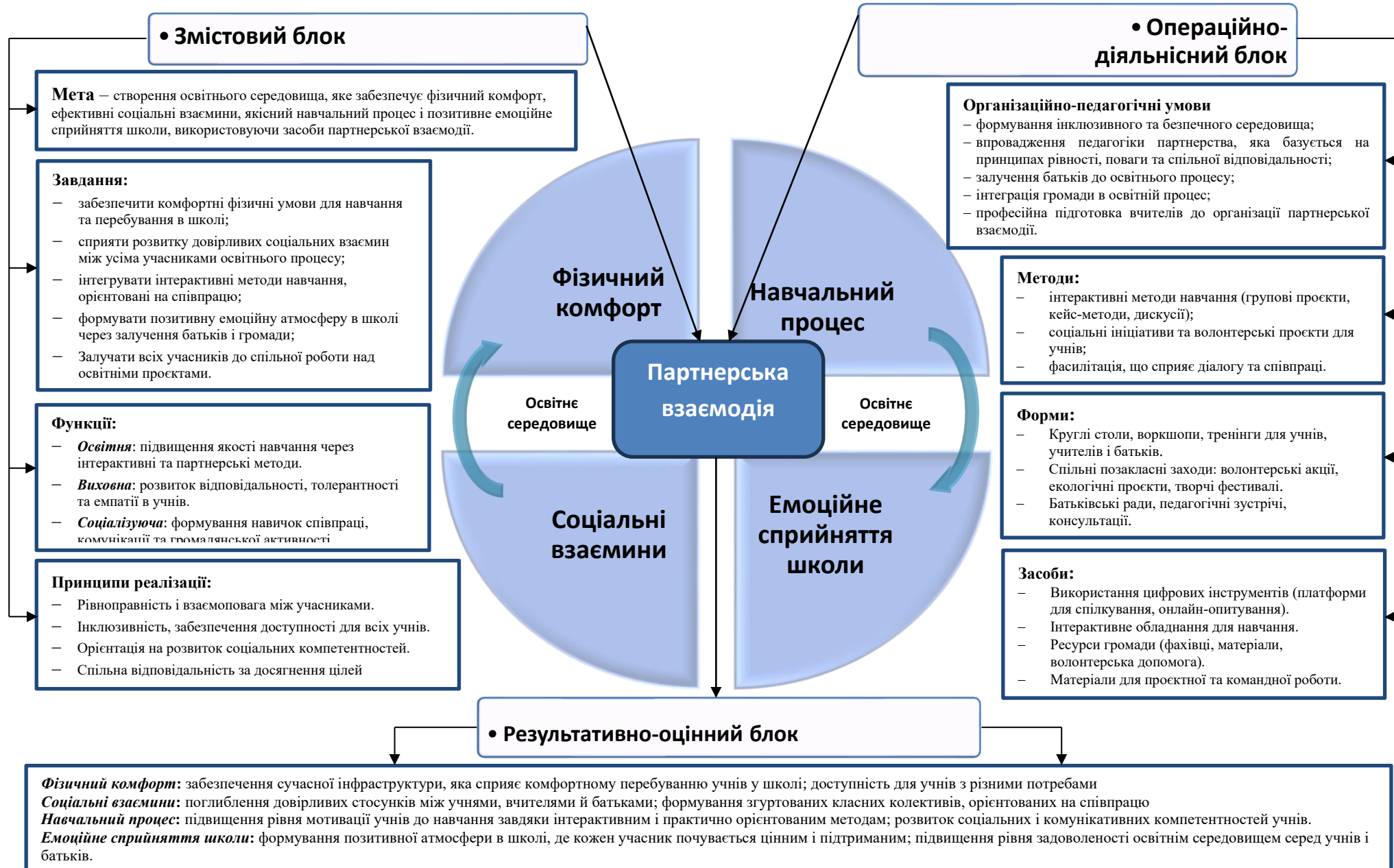

Рис.2.3. Модель організації освітнього середовища засобами партнерської

Операційно-діяльнісний блок описує конкретні інструменти, методи й форми організації освітнього середовища на засадах педагогіки партнерства

Серед організаційно-педагогічних умов нами виокремлено наступні:

- забезпечення сучасної інфраструктури, адаптованої до потреб усіх учнів;
- підготовка педагогів до організації партнерської взаємодії через тренінги, наставництво та навчання;
- включення батьків і громади у процеси прийняття рішень і реалізації проєктів.

Серед методів нами згадані наступні:

- інтерактивні методи навчання: групова робота (організація завдань, які потребують співпраці учнів у малих групах (наприклад, спільне розв’язання проблемних ситуацій); дискусії та дебати (формування критичного мислення та комунікативних навичок через обговорення різних точок зору); метод проєктів (реалізація учнями довготривалих проєктів, які вимагають дослідження, аналізу та створення кінцевого продукту);
- методи соціального партнерства: залучення батьків і громади до спільної роботи над освітніми проєктами; організація спільних волонтерських чи екологічних акцій;
- фасилітація (використання методів, які сприяють конструктивному діалогу між учасниками освітнього процесу, обговоренню проблем і прийняттю рішень);
- рефлексивні методи (аналіз результатів спільної діяльності через обговорення успіхів і труднощів).

Нами були виділені групи форм:

- у навчальному процесі: уроки-дискусії (інтерактивні заняття, які залучають учнів до обговорення проблем і пошуку рішень), групові презентації (представлення результатів групових проєктів у форматі

публічних виступів), інтегровані уроки (поєднання різних предметів для вивчення однієї теми через багатогранний підхід);

- у позакласній діяльності: тематичні круглі столи (обговорення актуальних тем із залученням учнів, батьків, учителів і громади), творчі майстерні та воркшопи (організація творчих занять для розвитку креативності учнів), екскурсії та походи (вивчення навколишнього світу через практичні заняття поза школою);
- у взаємодії з батьками: батьківські ради (регулярні зустрічі для обговорення проблем і планування спільних заходів), дні відкритих дверей (демонстрація освітнього процесу для батьків);
- у співпраці з громадою: соціальні ініціативи (організація заходів із благоустрою, волонтерські акції), фестивалі та виставки (залучення громади до культурних та освітніх заходів).

Серед засобів нами запропоновані наступні:

- цифрові інструменти: освітні платформи для комунікації (Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams); онлайн-опитування та голосування для збору пропозицій і прийняття рішень; використання мультимедійних технологій для створення інтерактивного контенту;
- матеріально-технічне забезпечення: сучасні навчальні кабінети, обладнані інтерактивними дошками, комп'ютерами, меблями, адаптованими до потреб учнів; спеціальні інструменти для інклюзивної освіти, такі як підйомники, спеціалізовані навчальні матеріали;
- інформаційні ресурси: навчальні посібники, методичні рекомендації, матеріали для проєктної діяльності; інтернет-ресурси для підготовки та реалізації уроків і позакласних заходів;
- культурні й соціальні ресурси: участь фахівців із громади в освітніх заходах (майстри, митці, науковці); використання місцевих культурних установ для організації екскурсій і занять (музеї, бібліотеки, екологічні центри).

Ці принципи, методи, форми й засоби організації освітнього середовища спрямовані на створення гармонійного простору для розвитку учнів, підтримку їхньої мотивації до навчання та формування навичок, необхідних для активного громадянського життя. Вони дозволяють реалізувати концепцію Нової української школи через залучення всіх учасників освітнього процесу до партнерської взаємодії.

Результативно-оцінний блок визначає очікувані результати впровадження моделі та способи їх оцінювання, а саме:

- забезпечення сучасної інфраструктури для комфортного навчання всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами;
- формування довірливих стосунків між учасниками освітнього процесу, покращення згуртованості колективів;
- підвищення мотивації до навчання через інтерактивні методи та проєктну діяльність, розвиток соціальних і комунікативних компетентностей учнів;
- створення позитивного емоційного клімату, де кожен учасник відчувається важливим і підтриманим.

Запропонована модель сприяє інтеграції всіх аспектів освітнього середовища, що є основою концепції Нової української школи. Вона забезпечує умови для формування освітнього простору, який відповідає сучасним вимогам, підтримує гармонійний розвиток учнів і створює ефективну партнерську взаємодію між учасниками освітнього процесу. Модель дозволяє вирішити актуальні проблеми, виявлені під час дослідження, та сприяє досягненню високої якості освіти.

2.4. Методичний інструментарій вдосконалення освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії

Освітнє середовище Нової української школи потребує вдосконалення з урахуванням принципів партнерської взаємодії, які передбачають співпрацю між учнями, вчителями, батьками та громадою. Нижче наведено рекомендації, що спрямовані на поліпшення фізичного, соціального, навчального та емоційного аспектів середовища, а також конкретні приклади заходів для їх реалізації.

Вдосконалення освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії є важливим кроком для створення комфортного, безпечного та мотивуючого простору, який сприяє гармонійному розвитку учнів. Основним напрямком цих змін є активне залучення всіх учасників освітнього процесу — учнів, педагогів, батьків і громади — до спільної діяльності. Це дозволить забезпечити фізичний комфорт, побудувати ефективні соціальні взаємини, підвищити якість навчального процесу та створити позитивний емоційний клімат у школі.

Одним із важливих заходів є організація «Дня відкритого проєктування простору школи», коли учні, вчителі та батьки разом працюють над удосконаленням шкільних приміщень, вносячи ідеї щодо їх облаштування. Такий підхід не лише покращує матеріально-технічну базу школи, але й сприяє згуртуванню учасників освітнього процесу.

«День відкритого проєктування простору школи» — це інтерактивний захід, спрямований на вдосконалення фізичного середовища школи за активної участі учнів, учителів, батьків та громади. Його мета полягає не лише в покращенні шкільної інфраструктури, але й у зміцненні партнерських взаємин між усіма учасниками освітнього процесу. Захід має надихнути учасників на спільну творчість, сприяти формуванню командного духу та розвитку в учнів навичок ініціативності й соціальної відповідальності.

Захід можна розпочати зі спільної зустрічі, під час якої педагоги коротко розповідають про значення комфортного освітнього простору для навчання та розвитку. Учасникам пропонується обговорити, які аспекти шкільного середовища потребують вдосконалення, наприклад, дизайн класних кімнат, коридорів, шкільного подвір'я або зон для відпочинку.

Після цього створюються групи, до складу яких входять учні, вчителі, батьки та представники громади. Кожна група працює над конкретною частиною школи. Наприклад, одна група може розробляти ідеї для облаштування куточка відпочинку, інша — дизайну бібліотеки, третя — озеленення території біля школи. Робота організовується у форматі «мозкового штурму», де кожен учасник може запропонувати свої ідеї.

Для візуалізації ідей учасники можуть використовувати папір, фломастери, кольорові маркери або навіть цифрові інструменти для створення проєктів. Результатом роботи стають ескізи, макети чи презентації з детальним описом запропонованих змін. Групи також обговорюють, які ресурси знадобляться для реалізації їхніх ідей, і пропонують варіанти залучення цих ресурсів.

Після завершення роботи всі групи презентують свої ідеї на загальному зібранні. Презентації можуть включати опис проєктів, короткі виступи учасників і відповіді на запитання від аудиторії. Під час обговорення обираються ідеї, які можуть бути реалізовані найближчим часом. Усі учасники голосують за найцікавіші пропозиції.

«День відкритого проєктування простору школи» сприяє не лише покращенню фізичного середовища, але й формує відчуття причетності, відповідальності та гордості за результати спільної праці серед усіх учасників заходу.

Для зміцнення соціальних взаємин доцільно організовувати спільні заходи, як-от «Класний день дружби». Це можуть бути командні ігри, творчі майстер-класи або спільні проєкти, що сприяють розвитку довіри та співпраці серед учнів і батьків. Участь батьків у таких заходах допомагає формувати

партнерські стосунки зі школою, що позитивно впливає на навчальну мотивацію дітей.

«Класний день дружби» — це інтерактивний захід, спрямований на зміцнення довірливих і дружніх стосунків серед учнів, покращення соціального клімату в класі та формування навичок співпраці. Основна мета заходу — створити умови, у яких кожен учасник зможе відчутти себе важливим, підтриманим і частиною дружнього колективу. Захід також залучає батьків і вчителів, що сприяє побудові партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

«Класний день дружби» планується у декілька етапів. Перший етап включає підготовку, коли класний керівник разом із учнями визначають, які активності хотіли б провести. Це можуть бути ігри, творчі майстер-класи, командні завдання чи спільне створення чогось нового. До підготовки залучаються батьки, які можуть виступити як організатори або партнери під час проведення заходу.

Захід починається з короткого вступу від вчителя (класного керівника), який пояснює значення дружби й співпраці, а також оголошує програму дня. Учні разом із вчителем і батьками об'єднуються у малі групи, які змішують учнів із різними інтересами й соціальними зв'язками для того, щоб кожен зміг взаємодіяти з новими однокласниками. Перелік можливих активностей запропонований нами у додатку Ж.

Після завершення активностей учасники збираються для обговорення дня. Вчитель пропонує учням поділитися враженнями: що їм сподобалося, що нового вони дізналися про однокласників, які моменти були для них найяскравішими. Рефлексія може бути оформлена у вигляді спільного колажу чи письмового звернення кожного учасника, що доповнить колективний «Скриньку дружби», яку можна використовувати для майбутніх заходів.

Щоб підвищити якість навчального процесу, доцільно впроваджувати проєктну діяльність, наприклад, «Екологічний проєкт “Чиста школа”», у межах якого учні разом із батьками та громадськими активістами розробляють

план екологічних ініціатив, таких як сортування сміття чи озеленення території школи. Такий підхід інтегрує навчання з реальними життєвими ситуаціями, розвиваючи соціальні та екологічні компетентності учнів.

Екологічний проєкт «Чиста школа» спрямований на підвищення екологічної свідомості учнів, залучення їх до практичної діяльності з охорони довкілля та створення чистого й комфортного шкільного середовища. Цей проєкт також сприяє формуванню партнерської взаємодії між учнями, вчителями, батьками та громадою. Основна мета — виховати в учнів відповідальне ставлення до навколишнього середовища та розвинути практичні навички, які допоможуть їм діяти ефективно в реальних екологічних ситуаціях.

Проєкт розпочинається із загальної зустрічі, на якій класний керівник або організатор розповідає учасникам про значення екологічної культури та вплив забруднення на навколишнє середовище. Учні обговорюють, як можна зробити школу та її територію чистішими, комфортнішими та екологічно дружніми. Ця зустріч слугує платформою для формування ідей і плану дій (див. додаток 3).

Проєкт «Чиста школа» є не лише екологічною ініціативою, але й ефективним способом розвитку соціальної відповідальності, комунікативних навичок і партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу. Його успішна реалізація формує позитивний приклад для інших шкіл і громад.

Для створення позитивного емоційного клімату можна впровадити ініціативу «Тиждень добрих справ», де кожен учень отримує завдання зробити щось корисне для класу, школи чи громади. Підсумки тижня підводяться під час спільної рефлексії, де учні діляться враженнями та обговорюють значення виконаних завдань.

Інтеграція громади в освітній процес також є важливим елементом вдосконалення освітнього середовища. Наприклад, проведення «Шкільного ярмарку ідей» дозволить учням, батькам, учителям і представникам громади обговорити актуальні проблеми школи чи місцевості та запропонувати спільні

проекти для їх вирішення. Це сприяє формуванню активної громадянської позиції та підсилює зв'язок між школою та суспільством.

Усе це потребує підготовки педагогів до роботи в умовах партнерської взаємодії. Проведення тренінгів, як-от «Партнерство в освіті: від теорії до практики», допоможе вчителям опанувати навички комунікації, фасилітації та управління груповою динамікою. Такі заходи дозволять педагогам стати ефективними посередниками між учнями, батьками та громадою.

Запропоновані заходи сприятимуть покращенню фізичного та емоційного комфорту, підвищенню мотивації учнів до навчання, згуртуванню шкільного колективу й створенню інклюзивного середовища, орієнтованого на співпрацю. Це дозволить досягти головної мети Нової української школи — забезпечення всебічного розвитку кожного учня через партнерську взаємодію.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дослідження розкрито особливості організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії. Констатувальне дослідження дозволило виявити як сильні сторони, так і недоліки сучасного освітнього середовища, що впливають на його ефективність. Було визначено, що, попри наявність позитивних змін у матеріально-технічному забезпеченні школи (бази дослідження) та застосуванні інтерактивних методів навчання, рівень партнерської взаємодії між учнями, вчителями, батьками й громадою залишається недостатньо розвиненим. Це підкреслило необхідність цілісного підходу до організації освітнього середовища, орієнтованого на активну співпрацю всіх учасників.

У процесі аналізу організаційно-педагогічних умов організації освітнього середовища засобами партнерської взаємодії визначено ключові чинники, які забезпечують її ефективність. До них віднесено формування безпечного й інклюзивного середовища, підготовку вчителів до реалізації

принципів педагогіки партнерства, залучення батьків до освітнього процесу, інтеграцію громади та створення механізмів підтримки взаємодії через сучасні технології. Ці умови забезпечують системний підхід до організації освітнього процесу, сприяють створенню атмосфери довіри та підтримки, а також формуванню спільної відповідальності за результати навчання.

Розроблена та теоретично обґрунтована модель організації освітнього середовища засобами партнерської взаємодії включає змістовий, операційно-діяльнісний і результативно-оцінний блоки. Вона спрямована на інтеграцію ключових аспектів освітнього середовища: фізичного комфорту, соціальних взаємин, навчального процесу та емоційного сприйняття школи. Модель базується на принципах рівності, інклюзивності, відповідальності й орієнтації на розвиток соціальних компетентностей учнів. Її впровадження дозволяє зробити навчальний процес більш ефективним, цікавим і практично значущим для всіх учасників.

На основі результатів теоретичного обґрунтування розроблено методичний інструментарій для вдосконалення освітнього середовища, який містить конкретні заходи, спрямовані на формування партнерської взаємодії: проєкти з екологічного виховання, заходи для згуртування колективів, ініціативи зі створення комфортного освітнього простору, а також залучення громади до реалізації освітніх ініціатив. Ці заходи є інноваційними інструментами, які сприяють розвитку соціальної відповідальності, креативності та мотивації до навчання серед учнів.

Таким чином, другий розділ дослідження підтвердив, що впровадження партнерської взаємодії є важливим інструментом для вдосконалення освітнього середовища Нової української школи. Розроблена модель і методичні рекомендації створюють основу для формування комфортного, інклюзивного й мотивуючого середовища, яке відповідає потребам сучасного суспільства й забезпечує всебічний розвиток учнів.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження нами було успішно виконано поставлені завдання, що дозволило сформулювати низку теоретичних і практичних висновків.

1. У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури було розкрито сутність основних понять дослідження – «освітнє середовище» та «партнерська взаємодія», які є ключовими для формування ефективної моделі Нової української школи.

Освітнє середовище розглядається як багаторівнева система взаємопов'язаних елементів, яка забезпечує умови для навчання, виховання та розвитку особистості. Воно включає фізичний простір школи, соціальні взаємини між учасниками освітнього процесу, зміст і методи навчання, а також емоційний клімат, що сприяє комфортному й ефективному навчальному процесу. Освітнє середовище є динамічною структурою, яка адаптується до потреб учасників і соціальних змін, забезпечуючи цілісний розвиток учня як особистості.

Партнерська взаємодія визначається як співпраця між учнями, педагогами, батьками та громадою, що базується на принципах рівності, поваги, довіри та спільної відповідальності. Вона передбачає не лише взаємодію всередині навчального процесу, але й поза ним, спрямовану на розв'язання актуальних проблем, організацію спільних заходів і формування цінностей співробітництва. Партнерська взаємодія є основою педагогіки партнерства, яка ставить у центр освітнього процесу учня та забезпечує його активну участь у навчальній і соціальній діяльності.

Таким чином, поняття «освітнє середовище» і «партнерська взаємодія» є взаємозалежними, оскільки ефективне освітнє середовище неможливе без побудови партнерських стосунків. Аналіз літератури підтвердив, що інтеграція цих двох компонентів забезпечує гармонійний розвиток особистості, підвищує мотивацію до навчання та сприяє формуванню

соціально значущих компетентностей, що відповідають вимогам Нової української школи.

2. Роль партнерської взаємодії в організації освітнього середовища Нової української школи є ключовою, адже саме цей підхід дозволяє створити умови для всебічного розвитку учнів і формування гармонійного освітнього простору. Партнерська взаємодія базується на принципах рівності, взаємоповаги, довіри й спільної відповідальності між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, батьками й громадою.

Партнерська взаємодія сприяє створенню позитивного соціально-психологічного клімату в школі, де кожен учасник відчуває себе важливим і підтриманим. Учні, беручи активну участь у прийнятті рішень, організації проєктів і взаємодії з однолітками та дорослими, формують соціальні компетентності, навички співпраці, комунікації й відповідальності. Це сприяє розвитку їхньої ініціативності, креативності та здатності до самореалізації.

Для педагогів партнерська взаємодія стає основою для впровадження сучасних інтерактивних методів навчання, які дозволяють зробити процес навчання більш цікавим і значущим для учнів. Вчителі не лише організовують навчальний процес, а й виступають фасилітаторами, допомагаючи учням будувати конструктивні стосунки з однокласниками, батьками та громадою.

Залучення батьків до партнерської взаємодії дозволяє створити єдину систему виховання, що поєднує родинні й шкільні цінності. Батьки, беручи участь у шкільному житті, не лише краще розуміють освітні потреби своїх дітей, але й активно впливають на формування комфортного й мотивуючого освітнього середовища. Це також зміцнює довіру між школою й родинами, підвищуючи ефективність навчального процесу.

Роль громади у партнерській взаємодії полягає в підтримці школи через організацію соціально значущих проєктів, надання ресурсів і створення умов для навчання учнів у реальних соціальних умовах. Завдяки інтеграції громади освітній процес стає більш практичним, актуальним і наближеним до реального життя.

Таким чином, партнерська взаємодія є основою для організації освітнього середовища Нової української школи, що забезпечує гармонійний розвиток учнів, підвищує якість навчання та згуртовує всіх учасників освітнього процесу в єдину команду, орієнтовану на досягнення спільних цілей. Вона сприяє формуванню інклюзивного, безпечного й комфортного простору, який відповідає потребам сучасного суспільства.

У ході емпіричного дослідження було проаналізовано стан організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії через оцінку ключових аспектів: фізичного комфорту, соціальних взаємин, навчального процесу й емоційного сприйняття школи. Дослідження проводилося з використанням анкетування учнів, учителів і батьків, а також методів спостереження й соціометрії для виявлення особливостей партнерської взаємодії.

Результати виявилися наступними.

У школі виявлено недостатню кількість адаптованих зон для дітей з особливими освітніми потребами та обмежений доступ до інноваційного обладнання. Учні відзначили нестачу згуртованості в колективі та обмежену взаємодію між класами. Деякі учні вказали на конфлікти, які не завжди ефективно вирішуються. Водночас взаємодія з учителями оцінена здебільшого позитивно, однак рівень довіри між учнями та педагогами потребує покращення. Інтерактивні методи навчання впроваджуються, але їх використання часто має епізодичний характер. Учні зазначили, що уроки стають цікавішими, коли включають групові завдання, дискусії чи творчі проєкти. Проте залучення батьків до освітнього процесу залишається недостатнім: більшість із них відіграють лише пасивну роль, обмежуючись відвідуванням батьківських зборів. Учні демонструють позитивне ставлення до школи загалом, але частина з них вказала на недостатню підтримку з боку як однокласників, так і вчителів. Це свідчить про потребу в організації заходів, спрямованих на формування позитивного психологічного клімату.

Дослідження засвідчило, що педагогіка партнерства в Новій українській школі впроваджується, але ще потребує систематизації й вдосконалення. Найбільші виклики пов'язані із залученням батьків до активної співпраці, налагодженням ефективної взаємодії між учнями та педагогами, а також створенням комфортного фізичного середовища для всіх учасників.

4. За результатами дослідження нами було обґрунтовано організаційно-педагогічні умови ефективної організації освітнього середовища засобами партнерської взаємодії, а саме:

- формування інклюзивного та безпечного середовища;
- впровадження педагогіки партнерства, яка базується на принципах рівності, поваги та спільної відповідальності;
- залучення батьків до освітнього процесу;
- інтеграція громади в освітній процес;
- професійна підготовка вчителів до організації партнерської взаємодії.

Особливої уваги заслуговує розроблена модель організації освітнього середовища Нової української школи засобами партнерської взаємодії. Вона є цілісною системою, що включає змістовий, операційно-діяльнісний і результативно-оцінний блоки, які забезпечують системний підхід до створення гармонійного, інклюзивного та мотивуючого простору для навчання й виховання учнів. Ця модель враховує ключові аспекти освітнього середовища, такі як фізичний комфорт, соціальні взаємини, навчальний процес і емоційне сприйняття школи.

Значення моделі полягає у формуванні партнерських стосунків між учнями, педагогами, батьками та громадою, що сприяє підвищенню якості навчання, розвитку соціальних компетентностей учнів і створенню позитивного клімату в школі. Вона дозволяє адаптувати освітній процес до сучасних вимог суспільства, забезпечуючи реалізацію основних принципів Нової української школи — педагогіки партнерства, інклюзивності та орієнтації на розвиток особистості.

Важливим елементом реалізації цієї моделі є розроблений методичний інструментарій, який включає конкретні заходи та рекомендації щодо вдосконалення освітнього середовища. Інструментарій спрямований на активне залучення учасників освітнього процесу до спільної діяльності через організацію таких заходів, як «День відкритого проєктування простору школи», «Класний день дружби» та екологічний проєкт «Чиста школа». Ці ініціативи сприяють формуванню довіри, співпраці та відповідальності серед учасників освітнього процесу, забезпечуючи інтеграцію теоретичних знань із практичними діями.

Запропонована модель і методичний інструментарій мають практичне значення для реалізації педагогіки партнерства в Новій українській школі. Вони забезпечують не лише створення комфортного та безпечного освітнього середовища, але й мотивують учнів до активної участі в житті школи, формуючи в них ключові компетентності, необхідні для успішної соціалізації та самореалізації у майбутньому. Це робить модель універсальним інструментом для вдосконалення освітнього процесу в сучасних школах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацела Н.В., Кравченко Г.Ю. Створення освітнього середовища закладу загальної середньої освіти як засобу управління професійним розвитком учителів початкової школи. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/oynnyc>
2. Бачинська, Є. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. Педагогіка і психологія. 1(54), 2007, с. 79–88.
3. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. URL: <https://rozvytokosvity.te.ua/bezpechne-osvitnye-seredovishche-zakladu-osvity/>
4. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. [Електронний ресурс]. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
5. Биков В.Ю., Кремень В.Г. Категорії простір і середовище: особливості модельного подання та освітнього застосування. Теорія і практика управління соціальними системами. 2013. № 2. С. 3–16. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1188> (дата звернення: 12.12.2022).
6. Биков, В. Відкрита освіта і відкрите навчальне середовище. Теорія і практика управління соціальними системами. Харків : НТУ «ХП», 2, 2008, с. 16–123.
7. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя / НАПН України. К. : Інформ. системи, 2010. 342 с.
8. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект. ScienceRise: Pedagogical Education. 2016. № 7 (3). С.9-16.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
10. Власенко О. Особливості формування освітньо-виховних систем. Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.

158 с.

- 11.Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання / Пер. з франц. В. Підмогильний. К. : «Основи», 1994. 416 с.
- 12.Гаркович О. Освітнє середовище як система. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. Вип. 1. Ч. 1. С. 307–309.
- 13.Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. [гол. ред. С. Головка]. Київ: Либідь, 1997. 373, [1] с.
- 14.Гриневич Л.М. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. Український педагогічний журнал. 2022. № 4. С. 98-111
- 15.Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content>.
- 16.Деміракі Т.В. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», методичні рекомендації. URL: <http://surl.li/begwp>
- 16(a) Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
- 17.Джаман Т.В. Історія педагогіки України : навчальний посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 288 с.
- 18.Д'юї Д. Демократія і освіта. Львів : Літопис, 2003. 294с.
- 19.Єжова О. О. Створення освітнього середовища, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів. Збірник наукових праць, 2011. Випуск 15, книга І. 464-471.
- 20.Єжова О.О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія. Суми: Вид-во «МакДен», 2011. 412 с.
- 21.Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки : навчальний посібник для студентів ЗВО. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с/

- 22.Зайченко І.В. Історія педагогіки. Книга 1. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 624 с.
- 23.Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- 24.Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>
- 25.Зразкове освітнє середовище: європейський досвід. [Електронний ресурс]. URL: <https://nus.org.ua/articles/zrazkove-osvitnye-seredovyshhe-yevropejskyj-dosvid/>
- 26.Зязюн І. Філософія неперервної професійної освіти і сучасні психолого-педагогічні парадигми. Андрющенко, В., Кремень, В. (ред) Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз, 2003. С.167–275.
- 27.Зязюн І. Філософія педагогічної дії: Монографія. ЧНУ імені Богдана Хмельницького. 2008.
- 28.Історія педагогіки. Історія зарубіжної педагогіки: курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня «бакалавр» / укладач С.Ю. Човрій. Мукачєво : МДУ, 2021. 40 с.
- 29.Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки. К., 2008. 20 с.
- 30.Каташов,А. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею. (Автореф. дис. канд. пед. наук).Луганськ, 2001, 20.
- 31.Кісіль, М. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 88, 2006, с. 138–141.
- 32.Коваленко С.І., Белкіна Н.І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник/ Уклад. і автори вступних статей С.І.Коваленко, Н.І.Белкіна. Заг. ред. С.І.Коваленко. Київ :Центр навчальної літератури,

2006. 664с.
- 33.Коменский Я.А. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. / За ред. А.І.Піскунова. К.: Педагогіка, 1982. С. 161.
 - 34.Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 - 35.Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття. Освітологічний дискурс, 2017, № 3-4 (18-19). С. 150-162.
 - 36.Кравченко Т. В. Соціальне середовище як простір і чинник розвитку особистості. Теоретико- методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти : мат-ли методологічного семінару АПН України (Київ, 16.12.2004 р.). К., 2005. 713с.
 - 37.Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. К.: Освіта, 2009. Ч. 1 . 302 с.
 - 38.Локк Дж. Твори в трьох томах: Т. 3. / Дж. Локк. Л. :Думка, 1988. 668с.
 - 39.Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-249 від 20.05.2015 року «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3996>.
 - 40.Лобода О. Є. Феномен «освітнє середовище» з позицій сучасних підходів його осмислення. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021 р., № 77, Т.2. С. 19-22.
 - 41.Ляшенко О. Модернізація змісту освіти як чинник реформування української школи. Фізика як змістовий і концептуальний елемент природничої освіти і її роль у процесі розбудови нової української школи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Чернігівські методичні читання з фізики та астрономії, 2019». Десна, 2019, 3–5. https://lib.iitta.gov.ua/717258/1/Модернізація_змісту_освіти_Чернігів_2019.pdf.

- 42.Макаренко А. С. Виховання громадянина/ упор. Р.М.Бескіна, М.Д.Виноградова. К.: Просвіта, 1988. (Б-ка вчителя). 304с.
- 43.Максименко С. Д. Освітній простір особистості та суспільна криза / С. Д. Максименко, М. В. Папуча. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; [за ред. С. Д. Максименка]. Т. 7. Вип. 14. К. : Логос, 2008.332с.
- 44.Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі. URL: <http://surl.li/jikitz>
- 45.Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
- 46.Новий освітній простір. Мотивуючий простір. URL: <http://surl.li/hfgura>
- 47.Освітнє середовище. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/rzommr>
- 48.Оуен Р. Новый погляд на суспільство, або досліди зі створення людського характеру. Хрестоматія по історії зарубіжної педагогіки. К. : Просвіта, 1981. 280с.
- 49.Песталотці Й.Г. Вибрані педагогічні твори в трьох томах, т. I. К., 1961. С.537.
- 50.Педагогічна майстерність: Підручник; За ред. І.А.Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349с.
- 51.Петренко О.Б. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «освітнє середовище» в контексті сучасної освітньої парадигми. [Електронний ресурс]. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/iryna_polishchuk,%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE+%D0%9E.%D0%91.%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/iryna_polishchuk,%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE+%D0%9E.%D0%91.%20(1).pdf)
- 52.Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю : моногр. Донецьк : ДонНУ, 2007. 640с.
- 53.Рибка Н. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз. (Автореф. дис. канд. філос. наук). Одеса, 2005, 24.

- 54.Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтеграційна система: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 соціальна філософія та філософія іс-торії. Одеса, 2005. 24с.
- 55.Рощіна С.М. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : РІПО, 2011. Вип. 12. Ч. 1. 313 с. С. 34–38
- 56.Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. К. : СПД «Цудзинович Т. І.», 2007. 204с.
- 57.Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
- 58.Савченко, О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. Рідна школа. 4–5 (квітень–травень), 2014. С. 12–16.
- 59.Самодрин А. П. Формування навчально-освітнього простору регіону : моногр. Кременчук : ПП Щербатих, 2006. 456с.
- 60.Семенова Р.О. Концептуальні основи побудови освітнього середовища для обдарованих дітей та молоді у вітчизняній науці. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : монографія. Київ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. С. 23–51.
- 61.Скільський Д. Історія зарубіжної педагогіки. Київ : Смолоскип, 2011. 376 с.
- 62.Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221с.
- 63.Сухомлинська О. Ушинський Костянтин Дмитрович. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. XX століття. Київ: Либідь, 2005. С. 284-292
- 64.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. тв. : в 5 т. К. : Рад. шк., 1976. Т. 3. С. 7–282.
- 65.Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. Вибр.твори: В 5-ти т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С.7–390.

66. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи. Вибр. твори: В 5-ти т. К.: Рад. шк., 1977. Т.4. с.393–626.
67. Сучасний тлумачний словник української мови / [за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. Х. : ВД «Школа», 2006. 1008 с.
68. Сущенко Л.О., Білоконь Н.В. Компетентнісний потенціал ігрових методів навчання в новій українській школі: зміст і дидактична стратегія. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. Т.74. С.63-68.
69. Ткач Т. В. Освітній простір особистості: психологічний аспект : моногр. К. ; Запоріжжя, 2008. 272 с.
70. Ткач Т. В. Психологічні засади проектування освітнього простору особистості : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 теорія і методика виховання. К., 2010. 44 с.
71. Фокша С. Освітнє середовище Нової української школи (базова середня освіта). [Електронний ресурс]. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/714-84-90.pdf>
72. Формування освітнього середовища профільної школи: [колективна монографія] / Піддячий М. І., Доротюк В. І., Левченко Н. Г., Туташинський В. І., Чудакова В. П., Кохан О. В., Ассанов М. О., Рогоза В. В., Коляновська М. С. За ред. М. І. Піддячого. К. : Педагогічна думка, 2013. 200 с.
73. Хатунцева С.М. Безбар'єрне освітнє середовище: роль індивідуалізації навчання та здоров'язбереження у педагогічній практиці. [Матеріали конференції "Науково-педагогічні проблеми фізичної культури \(фізична культура і спорт\), Київ, № 3К\(176\) \(2024\):](#)
74. Цимбалару А. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навчально-методичний посібник. К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
75. Цимбалару, А. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір». 2007. URL: <https://bit.ly/2OPO97K>.
76. Цюняк О. Освітнє середовище та його роль у системі професійної

підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/yieaxh>

77.Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2002. 560 с.

78.Ярошинська О.О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О.О.Ярошинська; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2015. 40с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняльна характеристика основних ідей відомих українських педагогів
щодо педагогіки партнерства**

Педагог	Основні ідеї	Спільні риси з іншими педагогами	Унікальні аспекти
Костянтин Ушинський	Педагогіка повинна базуватися на довірі, повазі до дитини та співпраці між учителем і учнем. Учитель є наставником, який виховує гармонійну особистість.	Відображає загальний принцип довіри та взаємоповаги, що є основою педагогіки партнерства.	Акцент на природовідповідності виховання та розвитку, інтеграція психологічних і педагогічних підходів.
Василь Сухомлинський	Взаємодія школи, сім'ї та громади як основа виховання. Вчитель — не лише наставник, а й партнер, який допомагає дитині розкрити свій потенціал.	Підкреслення ролі співпраці між школою, батьками та громадою — важливий аспект усіх педагогів, особливо Гриневич і Макаренка.	Акцент на емоційно-ціннісному вихованні через природу, мистецтво та моральний приклад.
Антон Макаренко	Виховання через колективну співпрацю. Учитель — лідер, який організовує спільну діяльність учнів.	Партнерська взаємодія в контексті виховання громадянських якостей — спільне з ідеями Зязюна та Савченко.	Розвиток колективної педагогіки, де виховання відбувається через інтеграцію в соціальне життя.
Олександра Савченко	Врахування індивідуальних потреб дитини в процесі навчання. Створення комфортного середовища через співпрацю між учителем, учнем і батьками.	Орієнтація на індивідуальний підхід і комфортне середовище перегукується з ідеями Сухомлинського та Гриневич.	Зосередження на початковій освіті та методах активного залучення батьків до навчального процесу.
Іван Зязюн	Педагогіка співпраці заснована на етиці взаємодії між учителем і учнем, формуванні гармонійної	Ідеї поваги, морального виховання та етичної взаємодії є спільними з Ушинським і Сухомлинським.	Особливий акцент на етичних аспектах педагогіки як базовій складовій партнерської взаємодії.

Педагог	Основні ідеї	Спільні риси з іншими педагогами	Унікальні аспекти
	особистості через повагу та розуміння.		
Григорій Ващенко	Гармонійна взаємодія школи, сім'ї та громади як основа морального виховання.	Ідеї співпраці школи, сім'ї та громади співзвучні з ідеями Сухомлинського та Гриневич.	Концепція виховання на основі національних і духовних цінностей, інтеграція християнської моралі в освітній процес.
Лілія Гриневич	Демократизація освіти через партнерську взаємодію між учнями, вчителями, батьками та громадою. Орієнтація на компетентнісний підхід.	Ідеї партнерства як основи навчального процесу відповідають концепціям Савченко і Сухомлинського.	Інтеграція педагогіки партнерства в нормативну базу освіти, створення інноваційної моделі освіти в межах НУШ.

Спільні риси

1. **Довіра та взаємоповага.** Усі педагоги наголошують на значенні побудови стосунків, заснованих на довірі та повазі між учасниками освітнього процесу.
2. **Взаємодія школи, сім'ї та громади.** Майже всі педагоги підкреслюють важливість об'єднання зусиль для забезпечення гармонійного виховання дитини.
3. **Роль учителя.** Усі визнають важливість учителя як наставника, партнера або лідера у формуванні особистості учня.
4. **Моральне виховання.** Спільною є увага до формування цінностей, моральної свідомості та відповідальності через партнерську взаємодію.

Відмінності

Основні відмінності полягають у специфічних акцентах педагогів. Наприклад, Сухомлинський приділяв більше уваги емоційно-ціннісному вихованню, Макаренко — колективній взаємодії, а Гриневич — інтеграції педагогіки партнерства в сучасну реформу освіти. Ушинський та Зязюн акцентували увагу на етичних аспектах, тоді як Ващенко зосереджувався на національно-духовних цінностях.

Додаток Б

Методика оцінки освітнього середовища за О. Ясвіним

Методика О. Ясвіна дозволяє комплексно оцінити освітнє середовище через вивчення його основних компонентів, які безпосередньо впливають на навчання, виховання та розвиток особистості. Вона орієнтована на аналіз трьох ключових складових освітнього середовища: просторово-предметної, соціальної та психодидактичної.

Ключові компоненти методики

1. Просторово-предметний компонент

Оцінює матеріально-технічне забезпечення навчального закладу, фізичний простір та умови навчання. Цей компонент включає:

- інфраструктуру школи (обладнані класи, спортзали, бібліотеки, медичні кабінети тощо);
- наявність навчальних матеріалів (підручники, мультимедійне обладнання, комп'ютери, лабораторії);
- естетичний вигляд навчального простору (освітлення, кольорова гама, комфортність меблів);
- доступність для дітей з особливими освітніми потребами (безбар'єрність, спеціальне обладнання).

2. Соціальний компонент

Оцінює якість міжособистісних стосунків і взаємодії учасників освітнього процесу. Сюди входять:

- характер взаємин між учнями, учителями, адміністрацією та батьками;
- рівень довіри, поваги та співпраці у шкільному колективі;
- наявність спільних заходів, які сприяють згуртованості;
- відчуття психологічного комфорту учнів та педагогів.

3. Психодидактичний компонент

Досліджує методи та форми організації навчального процесу, їхню відповідність віковим, індивідуальним особливостям учнів і завданням НУШ. Оцінюються:

- використання інтерактивних методів навчання;
- відповідність змісту навчання Концепції НУШ;
- залучення учнів до активного процесу пізнання;
- мотиваційні аспекти навчання (ситуації успіху, індивідуальний підхід).

Інструменти для оцінювання

Для оцінки цих компонентів методика передбачає використання таких інструментів:

- Анкети для учнів, учителів і батьків, які дозволяють оцінити суб'єктивне сприйняття освітнього середовища.
- Опитувальники для вивчення рівня задоволеності учасників освітнього процесу.
- Спостереження за організацією навчального процесу, взаємодією між учасниками освітнього процесу та особливостями фізичного простору школи.
- Експертна оцінка інфраструктури, методів навчання й організації освітнього середовища.

Етапи проведення дослідження

1. Підготовка:

- Визначення школи чи класу для дослідження.

- Розробка або адаптація анкет і опитувальників.
 - Формування команди для спостереження та оцінювання.
2. **Збір даних:**
- Проведення анкетування та інтерв'ю з учнями, педагогами та батьками.
 - Фіксація спостережень під час уроків і позакласних заходів.
3. **Аналіз даних:**
- Кількісний аналіз (розрахунок середніх балів, порівняння результатів за різними групами).
 - Якісний аналіз (визначення сильних і слабких сторін, формулювання рекомендацій).
4. **Підготовка звіту:**
- Узагальнення отриманих результатів.
 - Надання рекомендацій щодо вдосконалення освітнього середовища.

Переваги методики

- Комплексність: враховує всі аспекти освітнього середовища.
- Універсальність: може бути адаптована до різних закладів освіти.
- Практична спрямованість: дозволяє визначити проблемні зони та запропонувати конкретні кроки для їх усунення.

Методика О. Ясвіна є ефективним інструментом для оцінки якості освітнього середовища та формування рекомендацій щодо його вдосконалення відповідно до сучасних освітніх стандартів.

Додаток В

О. Ясвін у своїй методиці пропонує використання анкет для учнів, учителів і батьків, які спрямовані на оцінку сприйняття освітнього середовища та його впливу на процес навчання й виховання. Анкети мають на меті виявити, наскільки комфортним, безпечним і сприятливим є середовище для всіх учасників освітнього процесу.

Анкета для учнів

Мета: оцінка сприйняття освітнього середовища з погляду учнів, їхніх емоцій, ставлення до школи та навчання, взаємин із однокласниками й учителями.

Основні блоки анкети:

1. Фізичний комфорт:

- Чи подобається вам зовнішній вигляд класу (меблі, освітлення, колірна гама)?
- Чи зручно вам працювати за своїм робочим місцем?
- Чи достатньо в школі місць для відпочинку (ігрових зон, спортивного обладнання)?

2. Соціальні взаємини:

- Як ви почуваетесь в класі (чи є у вас друзі, чи легко вам спілкуватися)?
- Чи відчуваєте ви підтримку з боку вчителів?
- Чи залучають вас до групових проєктів або спільної діяльності?

3. Навчальний процес:

- Чи подобаються вам уроки (цікавість, використання інтерактивних методів)?
- Чи зрозумілі вам завдання та матеріал, який викладається?
- Чи підтримують вас учителі, якщо ви стикаєтеся з труднощами?

4. Емоційне сприйняття школи:

- Чи подобається вам приходити до школи?
- Що б ви хотіли змінити у вашій школі?

Анкета для вчителів

Мета: оцінка рівня задоволеності роботою в освітньому середовищі, ефективності взаємодії з учнями, колегами й батьками, а також можливостей для професійного розвитку.

Основні блоки анкети:

1. Матеріально-технічне забезпечення:

- Чи забезпечені ви всім необхідним для викладання (технічні засоби, матеріали)?
- Чи задовольняє вас інфраструктура школи?

2. Соціальна взаємодія:

- Чи комфортно вам працювати в колективі (взаєморозуміння, підтримка з боку колег і адміністрації)?
- Чи залучені ви до прийняття рішень у школі?

3. Взаємини з учнями:

- Як ви оцінюєте рівень взаємодії з учнями?
- Чи є у вас можливість використовувати партнерські методи роботи з дітьми?

4. Робота з батьками:

- Чи задоволені ви рівнем співпраці з батьками?

- Які форми взаємодії з батьками ви вважаєте найбільш ефективними?

Анкета для батьків

Мета: оцінка їхньої участі в освітньому процесі, задоволення якістю освітнього середовища та взаємодії зі школою.

Основні блоки анкети:

1. Фізичний комфорт дитини:

- Чи відповідає шкільне середовище потребам вашої дитини (обладнання, чистота, безпека)?
- Чи достатньо різноманітні умови для фізичного та творчого розвитку дітей?

2. Соціальні взаємини:

- Як ви оцінюєте стосунки вашої дитини з однокласниками та вчителями?
- Чи є випадки булінгу, і як школа на них реагує?

3. Навчальний процес:

- Чи задоволені ви якістю навчання у школі?
- Чи відчуваєте ви, що ваша дитина отримує достатньо підтримки в навчанні?

4. Співпраця з вчителями:

- Як часто ви взаємодієте з учителями вашої дитини?
- Чи відчуваєте ви себе партнером у вихованні вашої дитини?

5. Загальне враження:

- Що б ви хотіли змінити в організації освітнього середовища школи?

Результати опитування

Проведення цих анкет дозволяє:

- оцінити сприйняття освітнього середовища всіма учасниками процесу;
- виявити сильні сторони та недоліки організації середовища;
- визначити рівень партнерської взаємодії між учасниками;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення освітнього середовища.

Анкети О. Ясвіна є адаптивними та можуть бути використані для аналізу конкретних аспектів середовища залежно від цілей дослідження.

Додаток Г

Методика оцінки соціально-психологічного клімату класу

Соціально-психологічний клімат класу є важливим фактором, що впливає на ефективність навчання, взаємодію між учнями та емоційний комфорт у колективі. Методика оцінки цього клімату спрямована на виявлення характеру міжособистісних стосунків, рівня взаємної підтримки, довіри та згуртованості в учнівському колективі.

Цілі методики

1. Визначити рівень соціально-психологічного комфорту учнів у класі.
2. Проаналізувати структуру міжособистісних стосунків (лідерство, ізоляція, конфліктність).
3. Виявити проблеми у взаємодії учнів, які потребують корекції.
4. Надати рекомендації для покращення психологічного клімату класу.

Основні компоненти методики

1. Спостереження

Педагог або психолог спостерігає за взаємодією учнів під час навчальних і позаурочних заходів. Основні аспекти для спостереження:

- активність і залученість учнів у спільну діяльність;
- характер спілкування між однокласниками (підтримка, взаємоповага, конфліктність);
- прояви лідерства та соціальної ізоляції.

2. Анкетування або тестування

Для збору даних можна використовувати:

- **Соціометричний тест** (методика Дж. Морено): учні відповідають на запитання, наприклад, «З ким би ти хотів працювати в групі?» або «З ким би ти не хотів сидіти поруч?». Відповіді дозволяють визначити статус кожного учня в колективі (лідери, популярні, ізольовані).
- **Опитувальник для оцінки психологічного комфорту**. Запитання можуть бути спрямовані на оцінку взаємної підтримки («Чи допомагають тобі однокласники у складних ситуаціях?») і рівня довіри («Чи можеш ти довіряти своїм однокласникам?»).

3. Інтерв'ю або фокус-групи

Індивідуальні або групові бесіди з учнями дозволяють отримати глибше розуміння проблем у колективі, а також виявити суб'єктивні переживання кожного учня щодо взаємодії з однокласниками.

4. Експрес-методи оцінки настрою та атмосфери в класі

Наприклад, учням пропонується намалювати, як вони сприймають клас (сонце, хмари, ізольовані люди тощо). Такі проєктивні методи дозволяють виявити приховані емоції та настрої.

5. Оцінка залученості вчителя

Учні можуть оцінити рівень підтримки з боку вчителя: чи справедливо він ставиться до всіх, чи підтримує дружню атмосферу в класі, чи вміє вирішувати конфлікти.

Етапи проведення дослідження

1. Підготовчий етап:

- Ознайомлення з класом, визначення мети дослідження.

- Розробка або вибір інструментів (анкети, запитання для інтерв'ю, соціометричні тести).
- 2. **Збір даних:**
 - Проведення спостережень, тестів, анкетування та інтерв'ю.
 - Фіксація відповідей і поведінкових особливостей.
- 3. **Аналіз даних:**
 - Побудова соціограми (графічного зображення взаємин у класі на основі соціометричного тесту).
 - Виявлення лідерів, конфліктних учнів, ізольованих або тих, хто потребує допомоги.
- 4. **Формулювання висновків і рекомендацій:**
 - Узагальнення даних про соціально-психологічний клімат у класі.
 - Розробка рекомендацій для вчителя та шкільного психолога щодо покращення взаємин у колективі.

Результати дослідження

Методика дозволяє отримати інформацію про:

- рівень згуртованості класу;
- наявність конфліктів чи соціальної ізоляції;
- лідерів та їхню роль у колективі;
- ефективність взаємодії між учнями та вчителем;
- емоційний комфорт учнів.

Методика оцінки соціально-психологічного клімату класу є гнучкою й ефективною для аналізу міжособистісних стосунків у колективі, що дозволяє своєчасно виявити проблеми й покращити атмосферу в класі.

Додаток Д

Соціометричний тест (методика Дж. Морено)

Соціометричний тест — це метод вивчення міжособистісних стосунків у групах (колективах), розроблений Дж. Морено. Він дозволяє оцінити соціальну структуру групи, виявити рівень згуртованості, лідерів, ізольованих учасників, а також характер взаємодії між її членами.

Мета тесту

1. Виявити соціальну структуру групи (хто є лідерами, ізольованими, популярними).
2. Проаналізувати стосунки між членами групи (дружні, нейтральні, конфліктні).
3. Визначити рівень згуртованості або роз'єднаності групи.
4. Надати рекомендації для покращення психологічного клімату в колективі.

Процедура проведення тесту

1. Визначення мети та формулювання запитань

Соціометричний тест проводиться на основі кількох запитань, які стосуються вибору членами групи інших учасників для виконання певних завдань або взаємодії. Приклади запитань:

- «З ким би ти хотів сидіти поруч у класі?»
- «З ким би ти хотів працювати над спільним проєктом?»
- «З ким би ти не хотів співпрацювати?»

Кількість запитань зазвичай не перевищує 3–4, щоб уникнути перевтоми та плутанини у відповідях.

2. Збір даних

Кожен учасник відповідає на запитання, обираючи інших членів групи. Відповіді записуються, і фіксуються вибори:

- **Позитивні вибори** (хто є бажаним для співпраці чи взаємодії).
- **Негативні вибори** (хто є небажаним для співпраці).

3. Обробка даних

На основі отриманих відповідей будується соціограма — графічне зображення взаємин у групі.

Соціограма

Соціограма є схемою, на якій позначаються всі члени групи у вигляді точок (кругів). Стрілки між точками позначають вибори:

- Позитивні вибори позначаються стрілками в один бік або двосторонніми (якщо вибір взаємний).
 - Негативні вибори також позначаються стрілками, але з іншим маркуванням.
- За допомогою соціограми легко визначити:
- **Лідерів** (учасників, які отримали найбільшу кількість позитивних виборів).
 - **Ізольованих членів** (учасників, які не отримали жодного або отримали дуже мало виборів).
 - **Групи або клани** (підгрупи, які підтримують взаємні зв'язки).
 - **Відторгнених** (учасників, які отримали найбільшу кількість негативних виборів).

Інтерпретація результатів

1. **Лідери:** Особи, які отримали найбільше позитивних виборів. Вони мають значний вплив у групі та можуть бути прикладом для інших.

2. **Популярні:** Особи, яких обрали багато учасників, але не в такій кількості, як лідерів.
3. **Прийняті:** Особи, які мають кілька позитивних виборів і не виділяються особливо.
4. **Ізольовані:** Особи, які не отримали жодного або майже жодного вибору. Це може свідчити про їхню низьку соціальну активність чи проблеми у взаємодії.
5. **Відторгнені:** Особи, які отримали значну кількість негативних виборів, часто є джерелами конфліктів або жертвами булінгу.

Результати та рекомендації

Результати тесту дозволяють:

- визначити проблемні зони в соціальній структурі групи;
- виявити учнів, які потребують підтримки (ізольовані або відторгнені);
- розробити стратегії для покращення клімату в групі (наприклад, залучення ізольованих учнів до групових завдань, корекційна робота з конфліктними учасниками);
- створити план розвитку взаємодії в колективі.

Переваги методики

1. Простота використання і висока ефективність у виявленні соціальних зв'язків.
2. Можливість візуалізації результатів через соціограму.
3. Адаптивність до будь-якої вікової чи соціальної групи.

Обмеження

1. Потребує делікатного підходу для уникнення травматизації учасників через результати тесту.
2. Залежить від чесності відповідей і соціального контексту.
3. Ефективність знижується у дуже великих групах.

Соціометричний тест Дж. Морено є потужним інструментом для діагностики міжособистісних стосунків у класі та покращення соціально-психологічного клімату.

Додаток Е

Анкети для оцінки рівня партнерства (адаптовані за ідеями А. Макаренка)

Анкети для оцінки рівня партнерства допомагають визначити якість взаємодії між учнями, учителями та батьками в освітньому середовищі. Вони орієнтовані на виявлення рівня співпраці, довіри, поваги й залученості всіх учасників. Нижче наведено приклади адаптованих анкет для учнів, учителів і батьків.

Анкета для учнів

Мета: оцінити взаємодію з учителями, однокласниками й участь у навчальному процесі.

Інструкція: Оберіть один із варіантів відповіді, який найкраще відповідає вашій думці. (1 – повністю не згоден, 2 – скоріше не згоден, 3 – важко сказати, 4 – скоріше згоден, 5 – повністю згоден).

1. Мені подобається, як учитель спілкується зі мною.
2. Учитель завжди готовий вислухати й допомогти, якщо у мене виникають труднощі.
3. Я відчуваю, що вчителі поважають мою думку.
4. На уроках я можу відкрито висловлювати свої ідеї та пропозиції.
5. У нашому класі панує атмосфера дружби та взаємоповаги.
6. Однокласники завжди готові допомогти мені у навчанні або вирішенні проблем.
7. У нас є можливість брати участь у спільних проєктах із вчителями.
8. Я можу впливати на рішення, які стосуються навчання або шкільного життя.
9. Я відчуваю підтримку з боку батьків у моєму навчанні.
10. Я хотів би більше працювати у групах із однокласниками та вчителями.

Анкета для вчителів

Мета: оцінити рівень співпраці з учнями, батьками та колегами.

Інструкція: Оберіть один із варіантів відповіді, який найкраще відповідає вашій думці. (1 – повністю не згоден, 2 – скоріше не згоден, 3 – важко сказати, 4 – скоріше згоден, 5 – повністю згоден).

1. Я регулярно взаємодію з учнями не лише під час уроків, а й позакласно.
2. Я завжди враховую думку учнів під час планування навчальних заходів.
3. У класі створено атмосферу довіри й взаємоповаги між учнями та вчителем.
4. Я активно співпрацюю з батьками, щоб підтримати навчання їхніх дітей.
5. Батьки зацікавлені у спільній роботі з учителями для розвитку учнів.
6. Я маю можливість реалізовувати партнерські проєкти разом із громадою.
7. Мої колеги підтримують мої ініціативи щодо партнерської взаємодії.
8. Я використовую інтерактивні методи, які сприяють співпраці учнів.
9. Учні залучені до прийняття рішень, які стосуються класного життя.
10. Я відчуваю, що партнерська взаємодія покращує ефективність моєї роботи.

Анкета для батьків

Мета: оцінити їхню залученість до навчального процесу та рівень співпраці зі школою.

Інструкція: Оберіть один із варіантів відповіді, який найкраще відповідає вашій думці. (1 – повністю не згоден, 2 – скоріше не згоден, 3 – важко сказати, 4 – скоріше згоден, 5 – повністю згоден).

1. Я регулярно беру участь у шкільних заходах, пов'язаних із навчанням дитини.
2. Учителі залучають мене до обговорення важливих питань, що стосуються моєї дитини.
3. У школі враховують мою думку щодо освітнього процесу.
4. Я відчуваю, що у школі створено сприятливі умови для співпраці з батьками.
5. Учитель завжди відкритий до спілкування та готовий допомогти у вирішенні питань.
6. Я залучаюся до роботи над спільними проєктами школи й громади.
7. У школі надають можливість батькам впливати на освітній процес.
8. Я знаю про заходи, які проводяться для покращення освітнього середовища.
9. У мене є змога співпрацювати з іншими батьками для підтримки класу чи школи.
10. Моя дитина відчуває себе комфортно й отримує підтримку в школі.

Аналіз даних

1. Визначити середні показники по кожному блоку анкети.
2. Виявити сильні сторони партнерської взаємодії (високі бали) та зони розвитку (низькі бали).
3. Порівняти результати між різними групами (учнями, учителями, батьками).

Результати та використання

- Анкети дозволяють оцінити якість партнерської взаємодії та виявити аспекти, які потребують удосконалення.
- Результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо покращення комунікації, спільної діяльності та створення атмосфери довіри в освітньому середовищі.
- Висновки можуть бути представлені під час педагогічних рад, батьківських зборів чи інтегровані у плани роботи школи.

Ці анкети забезпечують простий і ефективний спосіб оцінки партнерства у школі, відповідаючи сучасним вимогам педагогіки.

Додаток Є

Компоненти забезпечення організаційно-педагогічних умов створення освітнього середовища НУШ засобами педагогіки партнерства та їх практичне впровадження

1. Формування інклюзивного та безпечного середовища

Компоненти умови:

1. **Фізична доступність:**
 - Забезпечення інфраструктури для дітей з особливими освітніми потребами (пандуси, ліфти, спеціальні меблі, адаптовані санітарні приміщення).
 - Організація навчальних зон, які відповідають потребам різних учнів (зони для індивідуальної роботи, творчості, відпочинку).
2. **Протидія булінгу:**
 - Розробка шкільних політик і програм для запобігання булінгу.
 - Навчання педагогів та учнів навичок ненасильницького спілкування.
 - Організація служб психологічної допомоги для учасників освітнього процесу.
3. **Психологічний комфорт:**
 - Створення довірливих стосунків між учнями, педагогами та батьками.
 - Проведення регулярних діагностичних заходів для виявлення психологічних проблем (анкетування, спостереження).
 - Залучення шкільного психолога до розробки програм підтримки.
4. **Інклюзивна культура:**
 - Просвіта серед учнів, педагогів і батьків щодо інклюзії та рівності.
 - Організація спільних заходів, які сприяють згуртованості колективу.
 - Впровадження інклюзивних методів навчання, які відповідають різним стилям і рівням засвоєння матеріалу.
5. **Безпека:**
 - Дотримання санітарно-гігієнічних норм у школі (чистота, вентиляція, належне освітлення).
 - Забезпечення пожежної та технічної безпеки закладу.
 - Постійний моніторинг шкільної території для запобігання фізичним загрозам.

Практичне впровадження:

- Проведення тренінгів для педагогів з питань роботи в інклюзивному середовищі.
- Організація регулярних семінарів для учнів і батьків щодо формування культури толерантності.
- Включення в освітню програму тем про емоційний інтелект, повагу до інших і соціальну відповідальність.
- Залучення громадських організацій, які працюють у сфері інклюзії, до шкільного життя.
- Впровадження індивідуальних навчальних планів для учнів з особливими потребами.

2. Впровадження педагогіки партнерства, яка базується на принципах рівності, поваги та спільної відповідальності

Інтерактивні методи навчання:

- Включення в освітній процес проєктної діяльності, де учні працюють у командах, розв'язуючи реальні проблеми чи завдання. Наприклад, організація екологічних чи соціальних проєктів.
- Проведення уроків у форматі дискусій, дебатів, мозкових штурмів, де кожен учень має можливість висловити власну думку та запропонувати рішення.

Підготовка педагогів:

- Організація тренінгів і семінарів для вчителів, присвячених принципам педагогіки партнерства, навичкам фасилітації та управління груповою динамікою.
- Залучення педагогів до обміну досвідом через професійні спільноти або участь у практичних воркшопах.

Залучення учнів до ухвалення рішень:

- Формування шкільного чи класного самоврядування, де учні беруть участь у прийнятті важливих рішень, що стосуються навчального процесу чи організації шкільного життя.
- Проведення регулярних опитувань серед учнів для виявлення їхніх потреб, інтересів і пропозицій щодо покращення освітнього процесу.

Партнерство з батьками:

- Організація батьківських рад, які залучають батьків до планування й обговорення шкільних ініціатив та проєктів.
- Проведення регулярних зустрічей, відкритих уроків, майстер-класів і спільних заходів для учнів, учителів і батьків (наприклад, ярмарків, спортивних свят, творчих фестивалів).
- Забезпечення зворотного зв'язку через консультації, електронні платформи (Google Classroom, електронні щоденники) чи соціальні мережі.

Інтеграція громадських ініціатив:

- Співпраця зі школами-партнерами, громадськими організаціями та волонтерськими групами для реалізації соціальних або екологічних проєктів, які зміцнюють зв'язки між школою й громадою.
- Проведення зустрічей із представниками місцевої влади чи підприємств для підтримки навчальних ініціатив.

Використання цифрових технологій:

- Впровадження освітніх платформ (Zoom, Microsoft Teams, Padlet) для спільної роботи вчителів, учнів і батьків.
- Використання онлайн-опитувань і голосувань для збору пропозицій або вирішення організаційних питань.

Розвиток навичок учнів:

- Впровадження занять або тренінгів, спрямованих на розвиток комунікації, емпатії, вирішення конфліктів і вміння працювати в команді.
- Залучення учнів до організації позакласних заходів, що розвивають ініціативність і відповідальність.

Моніторинг ефективності партнерства:

- Регулярне проведення опитувань серед учнів, учителів і батьків для оцінки рівня задоволеності взаємодією.
- Аналіз результатів освітніх ініціатив, реалізованих у партнерстві, для виявлення успішних практик і зон для вдосконалення.

3. Залучення батьків до освітнього процесу

Компоненти умови

1. Інформаційна взаємодія:

- Регулярний обмін інформацією між школою та батьками щодо успішності учнів, шкільних заходів і загального плану навчання.

- Впровадження прозорої системи зворотного зв'язку.
- 2. **Партнерство у вихованні:**
 - Активна участь батьків у розв'язанні освітніх і виховних питань, які стосуються їхніх дітей.
 - Спільне створення умов для комфортного розвитку учнів.
- 3. **Залучення до шкільного життя:**
 - Участь батьків у позакласних заходах, культурних, соціальних та освітніх проєктах.
 - Організація батьківських рад, зустрічей і консультацій.
- 4. **Навчання для батьків:**
 - Проведення тренінгів та семінарів для батьків з актуальних питань виховання, інклюзії та підтримки дітей у навчанні.

Практичне впровадження

1. **Регулярна комунікація:**
 - Організація батьківських зборів для обговорення успішності учнів, планування заходів і вирішення спільних питань.
 - Використання цифрових платформ (електронні щоденники, месенджери, навчальні портали) для оперативного обміну інформацією між вчителями й батьками.
2. **Створення батьківських рад:**
 - Формування рад із представників батьківського колективу, які братимуть участь у плануванні та реалізації ініціатив школи.
 - Регулярне проведення зустрічей для обговорення пропозицій щодо покращення освітнього процесу.
3. **Участь у шкільних заходах:**
 - Залучення батьків до проведення свят, спортивних заходів, благодійних акцій і творчих проєктів разом із дітьми.
 - Організація днів відкритих дверей, де батьки можуть спостерігати за навчальним процесом і брати участь у майстер-класах.
4. **Навчальні програми для батьків:**
 - Проведення лекцій та тренінгів із питань виховання, інклюзивної освіти, розвитку емоційного інтелекту у дітей.
 - Надання інформаційної підтримки щодо використання сучасних технологій у навчанні.
5. **Спільна розробка виховних програм:**
 - Залучення батьків до створення програм позакласної діяльності, які відповідають інтересам і потребам учнів.
 - Планування спільних ініціатив, таких як екскурсії, волонтерські проєкти чи творчі гуртки.

4. Інтеграція громади в освітній процес

Компоненти умови

1. **Соціальне партнерство:**
 - Установлення співпраці між школою, місцевими органами влади, громадськими організаціями та підприємствами.
 - Створення спільних програм, орієнтованих на розв'язання актуальних соціальних і екологічних проблем.
2. **Залучення ресурсів громади:**
 - Використання матеріально-технічної, інформаційної та фінансової підтримки з боку громади для розвитку освітнього середовища.
 - Організація спонсорських і волонтерських проєктів для школи.

3. Освітні ініціативи громади:

- Проведення майстер-класів, екскурсій і лекцій для учнів за участю представників громади.
- Участь громади в організації позакласної діяльності (клуби, гуртки, фестивалі).

4. Формування соціальних компетентностей:

- Залучення учнів до волонтерських ініціатив, громадських акцій, що сприяють розвитку відповідальності, співпраці та лідерських якостей.
- Підтримка проєктів, спрямованих на формування навичок громадянської активності.

Практичне впровадження

1. Підписання угод про співпрацю:

- Встановлення партнерських угод між школою та місцевими органами влади, бізнесом, громадськими організаціями для реалізації спільних ініціатив.

2. Організація спільних заходів:

- Проведення громадських акцій, фестивалів, екологічних днів, волонтерських заходів за участю учнів, вчителів і громади.
- Залучення місцевих фахівців до проведення майстер-класів, тематичних лекцій і дискусій для школярів.

3. Реалізація соціально значущих проєктів:

- Організація проєктів із покращення навколишнього середовища (озеленення територій, прибирання парків).
- Участь учнів і громади у благодійних заходах, спрямованих на підтримку вразливих верств населення.

4. Розвиток волонтерської культури:

- Створення шкільних волонтерських клубів, які координуються разом із громадою.
- Проведення тренінгів для учнів щодо важливості волонтерської діяльності та соціальної відповідальності.

5. Інформаційна взаємодія:

- Розробка інформаційних кампаній через соціальні мережі, шкільні сайти для популяризації співпраці школи та громади.
- Організація зустрічей між учнями та представниками громади для обміну досвідом і визначення нових ініціатив.

6. Моніторинг і оцінка співпраці:

- Регулярний аналіз ефективності взаємодії школи й громади.
- Виявлення нових можливостей і напрямків для покращення співпраці.

5. Професійна підготовка вчителів до організації партнерської взаємодії

Компоненти умови

1. Теоретична підготовка:

- Ознайомлення з принципами педагогіки партнерства, психологічними аспектами взаємодії, принципами інклюзивності.
- Вивчення основ комунікації, фасилітації, емоційного інтелекту та управління конфліктами.

2. Практична підготовка:

- Розвиток навичок роботи в команді, організації групової діяльності та інтерактивних методів навчання.
- Проведення тренінгів, де педагоги можуть моделювати ситуації партнерської взаємодії.

3. Індивідуальний підхід до навчання:

- Уміння враховувати індивідуальні потреби учнів і батьків у побудові взаємодії.
- Розробка індивідуальних програм навчання для учнів з різними освітніми потребами.

4. Професійний розвиток:

- Постійне навчання на курсах підвищення кваліфікації, участь у конференціях, обмін досвідом із колегами.
- Інтеграція новітніх цифрових технологій для організації партнерської взаємодії.

Практичне впровадження

1. Організація тренінгів і семінарів:

- Проведення регулярних тренінгів для вчителів, присвячених педагогіці партнерства, інклюзивним підходам та інтерактивним методам навчання.
- Залучення професійних коучів та експертів із питань комунікації й управління груповою динамікою.

2. Створення ресурсних центрів:

- Відкриття центрів професійного розвитку педагогів, де вчителі можуть отримувати консультації, доступ до сучасних освітніх матеріалів і брати участь у практичних заняттях.

3. Запровадження наставництва:

- Залучення досвідчених педагогів як наставників для молодих учителів, які допомагатимуть їм адаптуватися до сучасних вимог партнерської взаємодії.

4. Інтеграція інноваційних технологій:

- Навчання педагогів використовувати цифрові платформи для взаємодії з учнями та батьками (Google Classroom, Padlet, Zoom).
- Розробка онлайн-курсів із партнерської взаємодії, які педагоги можуть проходити у зручний для себе час.

5. Обмін досвідом:

- Організація міжшкільних заходів, де вчителі діляться досвідом впровадження партнерської взаємодії.
- Участь педагогів у професійних форумах і конференціях.

6. Моніторинг і оцінювання:

- Запровадження системи самооцінювання й оцінювання ефективності педагогів у питаннях партнерської взаємодії.
- Проведення опитувань серед учнів, батьків і колег для визначення сильних сторін і напрямків для вдосконалення.

Додаток Ж

Активності під час заходу «Класний день дружби»

- **Командні ігри та завдання:** Наприклад, квест із виконанням завдань, які вимагають співпраці, або будівництво вежі з підручних матеріалів. Такі активності розвивають навички комунікації, лідерства та вміння працювати в команді.
- **Творчі майстер-класи:** Створення колективного артпроєкту, наприклад, малюнка «Дерево дружби», де кожен учасник додає свій відбиток чи елемент. Це підсилює відчуття причетності до спільної справи.
- **Відверті обговорення:** Круглий стіл, де учні можуть поділитися думками про дружбу, важливість підтримки та взаєморозуміння. Це сприяє розвитку емпатії та відкритості.
- **Ігри для знайомства:** Особливо ефективно для нових колективів, щоб учні могли більше дізнатися один про одного.

Додаток 3

Етапи організації екологічного проекту «Чиста школа»

Організація проекту

Проект розпочинається із загальної зустрічі, на якій класний керівник або організатор розповідає учасникам про значення екологічної культури та вплив забруднення на навколишнє середовище. Учні обговорюють, як можна зробити школу та її територію чистішими, комфортнішими та екологічно дружніми. Ця зустріч слугує платформою для формування ідей і плану дій.

Підготовчий етап

1. **Створення команд:** Учасники об'єднуються в малі групи (наприклад, учні різних класів, батьки, вчителі). Кожна команда відповідає за конкретний напрямок роботи: сортування сміття, озеленення, прибирання тощо.
2. **Розробка плану дій:** Групи разом із педагогами визначають, які заходи вони зможуть реалізувати. Наприклад, установка контейнерів для сортування сміття, висаджування рослин, організація інформаційної кампанії для учнів школи.
3. **Залучення партнерів:** Можливе залучення місцевих організацій, які можуть надати матеріали (контейнери, саджанці, робочі інструменти) чи інформаційну підтримку.

Етап реалізації

Проект «Чиста школа» реалізується через серію заходів:

- **День прибирання:** Спільне прибирання території школи учнями, вчителями та батьками. Учасники збирають сміття, розподіляють його за категоріями (пластик, папір, органічні відходи) та утилізують відповідно до правил.
- **Створення зеленої зони:** Команда з озеленення висаджує дерева, кущі чи квіти на пришкольній території. Учасники доглядають за рослинами, організовуючи чергування для їх поливу.
- **Освітня кампанія:** Проведення інтерактивних лекцій або майстер-класів про важливість сортування сміття, збереження водних ресурсів, зменшення використання пластику.
- **Креативні активності:** Організація конкурсу на найкращий плакат чи відеоролик на тему екології. Створення настінного малюнка у школі з екологічною темою.

Фінальний етап

Після завершення основних заходів усі учасники збираються для підбиття підсумків. Організовується виставка результатів (наприклад, фото зеленої зони «до» і «після», статистика зібраного сміття, презентація творчих робіт). Учасники діляться враженнями та обговорюють, як підтримувати досягнуті результати в майбутньому. Найактивніші учасники можуть отримати подяки чи нагороди.

Очікувані результати

- Поліпшення екологічного стану території школи (чиста територія, наявність зеленої зони).
- Підвищення екологічної свідомості учнів, батьків і вчителів.
- Згуртованість колективу завдяки спільній роботі над екологічними завданнями.
- Поширення екологічної культури серед учнівської спільноти та місцевої громади.